Plutarkhos

GEVEZELER VE MERAKLILAR

Plutarkhos

Yunan tarihçi, biyografi ve deneme yazarı Plutarkhos (MS 46-MS 120), özellikle *Paralel Hayatlar* ve *Moralia* (*Etik*) adlı eserleriyle tanınmaktadır. *Paralel Hayatlar*'ın her bölümünde, bir Yunan bir de Romalı tarihsel figürü karşılaştıran yazar, son derece ilginç bir biyografik-tarihsel eser üreterek, yüzyıllar boyunca vazgeçilmez bir başucu kaynağı yaratmıştır. 79 denemeden oluşan *Moralia* ise, yazarın, gündelik yaşam, insanın karakter özellikleri, tarihsel olaylar gibi çeşitli konulardaki görüşlerini içermektedir. *Moralia*'nın yer yer ironik ve sivri dilinin yanında, olağanüstü edebi betimlemeleri, Shakespeare'den Montaigne'e pek çok yazarı derinden etkilemiştir.

Güzin Aker

Notre Dame de Sion Fransız Kız Lisesi'nden mezun olduktan sonra İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi'ni bitirip, on yıla yakın bir süre bir yabancı şirketin mümessilliğinde çalıştı. Bir süre ara verdikten sonra Fransızca Dilinin Yabancı Dil olarak öğrenimi ve Fransız Edebiyatı konusunda yüksek lisans yapıp emekli olana dek Galatasaray Üniversitesi'nde okutmanlık yaptı. Delf/Dalf sertifikasına sahip olup, halen zaman zaman Fransız Kültür Merkezi'ndeki sınavları değerlendirmektedir. Ayrıca, Fransızcadan Türkçeye, Türkçeden Fransızcaya çevirileri vardır ve halen bu faaliyetine devam etmektedir. Bir oğlan ve bir kız annesi olan Aker halen İstanbul'da yaşamaktadır.

Kırmızı Kedi Yayınevi: 713
Turuncu Kitaplar: 4

Özgün Adı: *Περὶ ἀδολεσχίας, Περὶ πολυπραγμοσύνης*

Gevezeler ve Meraklılar
Plutarkhos
Çeviren: Güzin Aker

© Bu çevirinin Türkçe yayın hakkı Kırmızı Kedi Yayınevi'nindir.
© Kırmızı Kedi Yayınevi, 2016

Yayın Yönetmeni: Enis Batur

Editör: Mehmet Barış Albayrak
Son Okuma: Zühre Gündoğdu
Grafik: Serap Bertay

Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni alınmaksızın, hiçbir şekilde kopyalanamaz, elektronik veya mekanik yolla çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

Birinci Basım: Şubat 2017, İstanbul
İkinci Basım: Aralık 2017, İstanbul
ISBN: 978-605-298-055-2
Kırmızı Kedi Sertifika No: 13252

Baskı: Pasifik Ofset
Cihangir Mah. Güvercin Cad. No: 3/1 Baha İş Merkezi A Blok Kat: 2
34310 Haramidere/İSTANBUL
Tel: 0212 412 17 77 Sertifika No: 12027

Kırmızı Kedi Yayınevi
kirmizikedi@kirmizikedi.com / www.kirmizikedi.com
www.facebook.com/kirmizikedikitap / twitter.com/krmzkedikitap
kirmizikediedebiyat.blogspot.com.tr
Ömer Avni Mah. Emektar Sok. No: 18 Gümüşsuyu 34427 İSTANBUL
T: 0212 244 89 82 F: 0212 244 09 48

Plutarkhos

GEVEZELER VE MERAKLILAR

Sunuş

Plutarkhos "biz"den tam iki bin yıl önce yaşamış. Ömrünün yabana atılamayacak bir bölümünü Latin dünyasının merkezinde geçirmiş bir Grek. Bu olağandışı melezlikten klasik çağın benzeri zor bulunacak bir bilgesi çıkagelmiş.

En ünlü yapıtı *Paralel Hayatlar*, yaşamöyküsü edebiyatının ilk okkalı örneği; sözgelimi Büyük İskender ile Sezar'ı yanyana işleyerek gerçekleştirdiği özgün formülü antikçağın pek çok temel figürüyle pişirdiğini görüyoruz.

Biraz bu başyapıtın gölgesinde kalmış gibi görünse bile, sonradan *Aktörel Yapıtlar* genel üstbaşlığı altında toplanan denemeleri Hümanist yazarları (Montaigne'den Erasmus'a, Bacon'a), Aydınlanma düşünürlerini (örneğin Rousseau'yu) derinden etkilemiş.

230 risalesinden yalnızca 79'u günümüze ulaşabilmiş ne yazık ki.

Hemen söylemeli: "Gevezeler ve Meraklılar" düpedüz bir altın metin. Yazarın hayata nasıl, hangi öznel mercekleri kullanarak eğildiğinin kanıtı. İnsan "karakter"i, sonraları canalıcı yapıtlar doğurmuştur, La Bruère'in ya da çağdaşlardan Elias Canetti'nin kitapları ilk akla gelen ürünler. Plutarkhos'un işlediği "tip"ler ile tümünü tetiklediği tartışılmaz.

Öte yandan, yazarın bu metinlerde, yaklaşımı ve üslûbuyla, günümüz insanını da anlattığını eklemeliyiz: İki bin yaşında, hâlâ bugünün büyük yazarı Plutarkhos.

GEVEZELER

Gevezeliği tedavi etmek, filozof için zor ve zahmetli bir görevdir. İlaç olarak elinde bulunan, yani logos[1], karşısındakini dinleyenler içindir; oysa gevezeler devamlı konuştukları için kimseyi dinlemezler. Susma gücü eksikliği olarak da tanımlayabileceğimiz ilk kusuru, dinleme yetisinden yoksunluktur. Bu sağırlık, istemli bir sağırlıktır. Sanırım, iki kulakları varken, onlara sadece tek dil verdiği için doğaya sitem eder bu sağır kişiler. Euripides, aptal bir dinleyici için, "Bilgelikten yoksun bir adama akıl dolu sözler söylemek, tıpkı delik bir kabı doldurmaya çalışmak gibidir,"[2] derken ne kadar haklıdır. Bunu pekâlâ, kendisine söylenenler bir kulağından girip diğerinden çıkan gevezeler için de söyleyebilirdi.

Konuştuğunda kimsenin dinlemediği, başkası konuştuğunda da kendisinin

1 (Yun.) Söz, akıl, mantık anlamlarına gelen temel bir kavram. (yay.n.)

2 Euripides, *Fragments*, Loeb Classical Library, 889. (yay.n.)

dinlemediği gevezeyi tavsiyelere boğmak ne işe yarar! Ola ki gevezeliğinin anlık bir geri çekilişiyle sizi birazcık dinledi, bu kısacık konuşma ânınız, size yüz katıyla geri dönecektir. İşte geveze, işte size "yedi sesli kemer" diye adlandırılan, bir sesin sayısız yankı yarattığı Olympia Kemeri! Nitekim gevezeliğe katılan en küçük bir sözcük, ânında, gevezenin ruhunda o âna kadar dokunulmamış bütün yayları harekete geçirerek, çepeçevre her yanda gürleyiverecektir.

Onlarda kulak kanalı ruhla değil, dille iletişim halindedir. İşte bu nedenle, başkalarının aklında kalan sözler, gevezelerde yok olur gider. Böylece onları, içi boş kaplar misali, boş gürültü yaparak dolaşırken görürüz.

Yine de onlar için elimizden geleni yapacaksak ve onları kurtarmak için her yolu deneyeceksek, o zaman gevezeye şöyle demekle başlayalım:

"Sus çocuğum. Sükûtun çok yararı vardır."[1]

Gevezeliği önlemek için belki de en önemli iki yöntem şudur: dinlemek ve ken-

1 Sophokles, *Fragments*, Loeb Classical Library, s. 78. (yay.n.)

dini dinletmek. Ancak gevezeler için ikisi de mümkün değildir, çünkü en çok arzu ettikleri şeyde bile –dinletmek– hayal kırıklığına uğrarlar. Ruhun, cimrilik, hırs, lüks merakı gibi diğer hastalıklarının çabaları amaçlarına ulaşabilir, ama gevezeler için bu güçtür: Onlar dinleyici ararlar ve bulamazlar, daha da kötüsü, herkes tabana kuvvet kaçar onlardan. İnsanlar bir amfide otururken ya da bir Gymnasium'un galerilerinde gezinirken, bir gevezenin yaklaştığını görürlerse birbirlerine acilen "kaçın!" komutunu ulaştırırlar. Bir topluluk arasında, birdenbire bir sessizlik olursa, "Hermes geldi"[1] denir o an için. Meşhur bir geveze bir ziyafet ya da toplantıya katılmak üzere kapıda belirdiğinde de, herkes bir fırsat yaratmamak arzusuyla aynı bu şekilde birden susar; ama geveze ağzını, Boreas'ın[2] denizde fırtınayı haber verircesine esmeye başlaması gibi açtığında, herkes kalkar gider, deniz tutulmasından

1 Hermes ya da Roma mitolojisindeki adıyla Merkür, Zeus'un habercisidir. Hermes'in huzurunda konuşmak yakışıksız olacağı için, bir grup arasında birdenbire oluşan sessizlik, bu deyimle ifade edilir. (yay.n.)

2 Yunan mitolojisinde poyraz rüzgârının kişileştirilmiş hali. (yay.n.)

ya da alabora olmaktan korktukları için. Sonuçta gevezeler, ne kara ne de deniz yolculuklarında, ne konaklarda ne de hanlarda kendisine eşlik edecek birini bulabilir, ola ki bunu baskı ya da zorlamayla yapmayacaksa. Gerçi geveze zorlayıcıdır hep, çünkü öyle bir taciz eder ki sizi, sanki kolunuza yapışır, sakalınıza asılır ve kocaman darbeler indirir sırtınıza! Aynen Arkhilokos'un[1] dediği gibi:

> "Ah, ayaklar; dünyanın en değerli şeyidir bu durumda!"

Ve ey Zeus aşkına, bilge Aristoteles de şüphesiz onaylardı bunu! Nitekim Aristoteles şöyle yanıt vermişti, onu boş laflarla bunaltan ve, "Şaşırtıcı değil mi Aristoteles?" diye sorup duran gevezeye: "Şaşırtıcı olan bu değil; ayakları olup da sana burada tahammül eden şaşırtıyor beni asıl!" Uzun bir konuşmadan sonra ona, "Gevezeliğimle sizi yordum," diyen aynı türden başka birine de şöyle cevap verir üstat: "Zeus aşkına! Hayır, hiç de yormadınız, dinlemedim ki!"

1 Arkhilokos (MÖ 680-MÖ 645), Yunan lirik şair.

Gevezeler eğer sözü zorla alırsa, ruh kendini, dışarıdan gelen seslerle muhafaza eder, kulakları teslim ederken kendi içinde başka düşüncelere dalar. Gevezeler, kendilerini dikkatle dinleyen ya da söylediklerine inanan pek insan bulamaz. İşi gücü seks olanların spermleri kısırdır derler; işte aynı şekilde gevezelerin de sözleri etkisiz ve verimsizdir.

Ve doğa, hiçbir organımızı, dişlerin ardına yerleştirdiği dil gibi savunmaya almamıştır; bunu, eğer aklımız "sessizliğin dizginlerine" asıldığı halde dil ona boyun eğmiyorsa, gerektiğinde kan çıkana kadar onu bu dişlerle ısıralım diye yapmıştır. Zira, Euripides'in dediği gibi, "Felaketi getiren, iyi kapatılmamış mahzen ya da kapı değil, gem vurulmamış ağızdır."[1] Gerçekten de, kapısı olmayan evin, bağcığı olmayan kesenin sahiplerine bir fayda sağlamayacağını düşünen, ama buna karşın kendi dudaklarını kapatmayı bilmeyip, sözcükler ağızlarından Karadeniz'den akan sular gibi çıkanlar, söylediklerinin hiçbir değeri olmadığını kabul eder gibidirler. Bu nedenle, her konuşmanın özü olan inandırıcılığa hiçbir zaman ulaşamazlar.

1 Euripides, *Bakkhalar*, 386-388. (yay.n.)

Her konuşmacı, söylediğine inanılmasını ister, ancak, gerçeği söylüyor olsalar da gevezelere güven duyulmaz. Bir kaba konan buğdayın niceliği arttığında niteliği nasıl düşüyorsa, geveze bir adamın konuşması da gittikçe yalanlara ve yanlışlara gömülür, zamanla tüm ikna kabiliyetini yitirir.

Sanıyorum, her saygın ve düzgün insan, sarhoşluktan sakınılması gerektiğinde hemfikirdir. Bazıları nasıl öfkenin deliliğe komşu olduğunu ileri sürüyorsa, sarhoşluk da aynı kapıya çıkar. Daha doğrusu; sarhoşluk bizzat deliliktir, daha kısa süreli olsa da, daha vahimdir, zira işin içinde kişinin iradesi vardır. Ve insanların sarhoşluk konusunda, sarhoşların söze hâkim olamayışlarından ve bu konuda sınır tanımıyor oluşlarından daha çok kınadıkları bir şey yoktur. Şöyle der şair:

"Şaraptır söyleten böyle beni, deli şarap,
En aklı başında insanı bile sarhoş eden,
Söyleten, oynatan, kahkahalarla güldüren."

Burada korkunç olan nedir? Şarkı mı, gülme mi, dans mı?

Bunların hiçbiri değil, çünkü yanıt sonraki dizededir:

> "Söylenmemesi gereken sözleri ağzından kaçırtan."[1]

İşte korkunç ve tehlikeli olan da budur. Şair, filozofların bir sorusuna çözüm getirerek, çakırkeyiflik ve sarhoşluk arasındaki farkı açıklamaktadır: Çakırkeyiflik rahatlama yaratırken, sarhoşluk gevezeliğe sebep olur. "Ayık insanın kalbinde olan, sarhoş insanın dilindedir," der bir atasözü. Bias[2], sessiz durduğu içki alemlerinin birinde, onu aptal yerine koyan bir gevezeye şöyle der: "Şarabı içince susmayı beceren çok salak tanır mısın?"

Bir gün, Atina'nın önde gelenlerinden biri, masasında başka bir ülkenin kralının elçilerini ağırlıyormuş, elçilerin talebi üzerine şehrin en tanınmış filozofları masaya davet edilmiş. Her filozof sohbete katılıp, bilgisini ve zekâsını gösterirken, yalnızca Zenon tek

1 Homeros, *Odysseia*, XIV. 463-466, çev. Azra Erhat-A. Kadir. (yay.n.)

2 Pireneli Bias (MÖ 6. yüzyıl), Yedi Bilge'den biri. (yay.n.)

kelime etmemiş. Yabancılar ona dostça sormuşlar:

"Zenon, krala ne diyelim seninle ilgili?"

"Hiç! Yalnızca Atina'da, herkes içerken susmasını bilen bir ihtiyar vardı dersiniz," diye yanıt vermiş.

Evet, sükûtta derin, gizemli, hatta erdemli bir şey vardır. Sarhoşluğun ise çenesi düşüktür, sarhoş zekâdan yoksundur ve muhakemesi zayıftır, bu nedenle de dağınık ve aşırı uzun konuşur. Filozoflar, sarhoşluğu, serkeşin abuk sabukluğu olarak tanımlarlar; eğer içmeye sessizlik eşlik ediyorsa, demek ki suçlanacak şey içki değildir. Çakırkeyifliği sarhoşluğa çeviren gevezeliktir. Öte yandan, sarhoş adam elinde kadeh varken saçmalar, oysa geveze, işte o her zaman her yerde saçmalar: agorada, tiyatroda, yürüyüş yolunda, ayık ya da sarhoş, gündüz ya da gece... Doktor mudur? Herhangi bir hastalıktan beterdir o. Seyahat arkadaşı mıdır? Deniz tutmasından da sevimsizdir. Övgü mü düzer? Yericiden beter sıkar. Dürüst gevezeler yerine, zeki serserilerle iletişim kurmak hep daha iyidir.

Sophokles'in *Ajax* oyununda Nestor, öfkeli konuşan Ajax'ı sakinleştirmek amacıyla,

"Seni suçlamıyorum; sözlerin kötü olsa da eylemlerin iyi," diyerek kibarca azarlar onu. Eğer gevezeye böyle davranmazsak, hiçbir zaman yerinde sarfetmediği sözleri, davranışlarının olası güzelliğini yıkar ve yok eder. Lysias[1] kendisi için yazmış olduğu bir söylevi bir davacıya vermiş, davacı da tekrar tekrar okuduktan sonra Lysias'a endişeli bir şekilde gidip, ilk okumada söylevin kendisine ilgi çekici geldiğini, ancak ikinci ve üçüncü okumadan sonra, aynı metnin ona çok zayıf ve etkisiz göründüğünü söylemişti. Lysias da bu sözler üzerine ona gülerek: "Ne yani? Hakimlerin önünde bir kez okumayacak mısın bunu?" diye yanıt vermişti. Lysias'ın ikna gücü ve cazibesine bakın! O, kanımca:

"Eflatun saçlı Müzlerle sarılmıştı."[2]

Homeros'a düzülen sayısız övgüler arasında en gerçeği, onun okura hiçbir zaman yavan gelmeyen tek şair olmasıdır, çünkü

1 Atina'nın ünlü on hatibinden biri. Ayrıca bkz. Platon, *Phaedrus*. (yay.n.)

2 Tanrı'nın şanslı bir kulu olduğunu belirtmek için kullanılmış bir söz. İlk kullananın Sappho olduğu söylenir. (yay.n.)

dizeleri her daim yeni ve tazedir, şiirin doruğundadır. Şöyle der kendisi hakkında:

> "Ben bir daha anlatmasını hiç sevmem,
> Uzun uzadıya bir kere anlattığımı."[1]

Şair, her öyküde insana tuzak kuran doymuşluk hissinden kaçınır ve onu bastırmak için dinleyiciyi bir öyküden öbürüne sürükler. Gevezeler ise, hep aynı kâğıda yazarak onu yıpratanlar gibi, kulaklarımızı tekrarlarıyla tırmalarlar.

Onlara ilk hatırlatılması gereken işte şudur: Zevk ve keyif için icat edilmiş şarap, nasıl gereğinden fazla ve sek içilmeye zorlandığında, bazı kişilerde bulantı ve sarhoşluk yaratıyorsa, sosyalliğin en güzel yanı ve teminatı olan söz de, kötü bir şekilde, aşırı ve düşünmeden kullanıldığında uyumsuzluk yaratır ve yalnızlığa sebep olur; ya da beğenilmek isteyen kişiyi üzer, kendisine hayranlık duymasını beklediği insanlar onunla dalga geçer, takdir etmelerini istediği kişiler tarafından da

1 Homeros, *Odysseia*, XII. 452-453, çev. Azra Erhat–A. Kadir. (yay.n.)

ayıplanır. Aphrodite'nin kemerini[1] kullanmasına rağmen, etrafındaki kişileri kaçırtan ya da onlara yol değiştirten, Aphrodite'nin erdemlerine sahip değildir; bunun gibi, sözü, rahatsız etmek ve kendinden nefret ettirmek amacıyla kullanan kişi kültür yoksunu ve nasıl davranacağını bilmeyen biridir.

Zaaflar ve hastalıklar arasında, tehlikelileri, nefret edilenleri ve gülünç olanları vardır. Gevezelikte ise bunların hepsi birden bulunur: Herkesin bildiğini tekrar ettiklerinde gevezelerle alay edilir; kötü haber taşıdıklarında hepsinden nefret edilir; tehlikededirler, çünkü sır saklama kabiliyetleri yoktur. Anacharsis[2], Solon'un evinde, şölenden sonra uyumak üzere uzanmışken, sol eli üreme organının, sağ eli de ağzının üzerinde görülmüştür, zira bilge adam, dilin daha sağlam bir kilide ihtiyacı olduğunu biliyordu, ve bunda çok haklıydı.

1 *İlyada*'nın XIV. şarkısında sözü edilen, insanları etkileme gücü nedeniyle "charis" (bkz. karizma) adı verilen kemer. Kemer, ona sahip olan kişinin özelliğine göre, insanları etrafına toplar ya da onları kaçırırdı. (yay.n.)

2 İskitli düşünür (MÖ 6. yüzyıl civarı). Bilginin peşinde, Karadeniz kıyılarındaki memleketinden Atina'ya gelmiş, orada açıksözlülüğü ve dobralılığıyla nam salmıştı. Atina vatandaşlığına kabul edilen ilk yabancı olduğu söylenir. (yay.n.)

Cinsel aşırılıkları yüzünden çöküşlerinin önüne geçemeyen onca adamı saymak ne kadar güçse, sır olarak kalması gereken bir söz yüzünden yıkılan şehir ve imparatorluklar da bir o kadar çoktur.

Sulla[1] Atina'yı kuşatıyordu, ancak bu işe ayıracak fazla zamanı yoktu, zira "başka işler çıkmış, bundan alıkoymuştu onu."[2] Mithridates[3] Asya'yı yağmalamıştı, ve Marius'un[4] taraftarları tekrar Roma'nın efendileri olmuşlardı. Ancak, berberde geçen bir tartışma sırasında ihtiyarlar, Heptakhalkon'un korunmadığını ve şehrin o taraftan alınabileceğini konuşurken, casuslar bunu duyup Sulla'ya yetiştirdiler. Bunun üzerine Sulla hemen birliklerini harekete geçirdi, ve gecenin tam ortasında ordusunun şehre girmesini sağladı. Yerle bir ettiği şehri ölüm ve cesetle doldurması fazla zaman almadı. Kerameikos[5] kan gölüne dönmüştü. Sulla, Atinalılara,

1 Romalı general ve devlet adamı (MÖ 137-MÖ 78). (yay.n.)
2 Homeros, *Odysseia,* XI. 54, çev. Azra Erhat-A. Kadir. (yay.n.)
3 Pontus kralı (MÖ 132-MÖ 63). (yay.n.)
4 Gaius Marius, Romalı general (MÖ 157-MÖ 86). (yay.n.)
5 Heptakhalkon ve Kerameikos, Atina şehrinin belirli bölgeleridir. (yay.n.)

eylemlerinden çok sözleri için kızıyordu. Çünkü hem o hem de karısı Metella hakkında onları asmaktan beter eden sözler etmişlerdi. Surların üzerine çıkıp:

"Sulla, tıpkı una bulanmış bir karadut!"[1]

diye küfredip durmuşlardı. Ve Platon'un dediği gibi, gevezeler, bu tarz gevezelikleriyle "en hafif şeyler için en ağır cezaları" kendilerine çekmişlerdir.

Tek bir adamın gevezeliği, Roma'nın Neron'dan kurtulup özgürlüğüne tekrar kavuşmasına engel olmuştur. Oysa, o zorba hükümdarın katledilmesine sadece bir gece kalmıştı. Her şey hazırdı. Öldürme görevini yapacak olan kişi tiyatroya doğru yol almışken, Neron'un karşısına çıkarılacağı için kapının önünde kaderine ağlayıp sızlayan bir mahpus gördü. Ona yaklaşıp yavaşça fısıldadı: "Sadece bugünü atlatmak için dua et arkadaşım. Yarın bana teşekkür edeceksin." Bu imayı iyi anlayan tutuklu, adamın bunu kendisine söylemekle aptallık ettiğini

1 Sulla'nın çilli ve alışılmışın dışında koyu kırmızı yüzüyle alay ediliyor. (yay.n.)

düşünmüş, ama selameti için, en doğru yolu değil en emin olanını seçmiş, ve Neron'a adamın ona söylediğini açıklamış. Adam tabii hemen tutuklanmış, ateş ve kırbaç işkencesine tabi tutulmuş. Tabii adam, hiçbir engel duymadan açıkladığı şeyi, baskı ânında reddetme gereği duymuş.

Filozof Zenon, fiziksel bir işkence halinde söylememesi gereken bir sırrı istemeden açığa çıkarmamak için, dişleriyle parçalayıp kestiği dilini tiranın yüzüne tükürmüştür. Susmayı bilmenin ödülüne bir başka örnek de Leaena'nın[1] soğukkanlılığıdır. Leaena, Harmodius ve Aristogeiton adlı kişilere yakın bir saray mensubu olup, tiranlara karşı kurulan bir komploda yer alan bir kadındır, adamlar ideallerini bu kadına da bulaştırmıştır. Nitekim Leaena, aşkın soylu kadehini yudumlayarak sarhoş olmuş ve Eros aracılığıyla gizli sırlara erişmiştir. Arkadaşları komployla ilgili olarak başarılı olamayıp öldürülmüşler, o ise sorgulanmış, halen gizlenenler olup olmadığını itirafa zorlanmıştır. Ancak, Leaena,

1 Leaena (sözcük anlamı dişi aslan), Harmodius'la bir olup Atinalı Tiran Hipparchus'a suikast planı yapan Aristogeiton'un sevgilisiydi. (yay.n.)

kendisine olan güveni boşa çıkarmadığını, kendisine güvenenlerin şereflerini lekelemediğini göstermek için dayanmıştır. Atinalılar da, bronzdan, dili olmayan bir dişi aslan heykeli yaptırmışlar, ve onu Akropolis'in girişine koymuşlardır: Aslanın cesur karakteri, Leaena'nın dikbaşlılığını hatırlatmakta, dilinin olmayışı da, kutsal sırrı saklayarak sonuna dek sessiz kalışını simgelemektedir.

Söylenmiş hiçbir söz, söylenmemiş söz kadar değerli olmamıştır; çünkü söylenmeyeni zaman içinde söylemek mümkünse de, söyleneni bir daha gizlemek mümkün değildir, çünkü söylenen, az ya da çok bir yerlere ulaşmıştır. Bu nedenle, kanımca, sözümüzün efendileri insanlar, sükûtumuzun efendileri ise tanrılardır; onların erginleme törenlerinde sükûtun bize zorunlu kılınması bundandır. Şair, çok güzel konuşan Odysseus'u, oğlunu, eşini ve sütnineyi insanların en sessizleri yapmıştır. Şöyle dediği bilinir sütninenin:

> "Bilirsin nasıl bağlıdır sana gönlüm, nasıl sağlam,
> Olacağım taş gibi, demir gibi katı."[1]

1 Homeros, *Odysseia*, XIX. 493-494, çev. Azra Erhat-A. Kadir. (yay.n.)

Ve, Penelope'un yanında otururken, şöyle der Odysseus:

"Odysseus da karısına bakıyor, yüreği paralanıyordu,
Ama sanki boynuzdan ya da demirdendi gözleri onun,
Gözkapakları altında hiç titremiyorlardı"[1]

Yani vücuduna tamamen hâkimdi, her şeyi denetimine alan aklı, gözlerine ağlamaması, diline konuşmaması, yüreğine titrememesi ve hızlı atmaması için komut veriyordu.

"Sabırlı yüreği de katlandı, çıkmadı sözünden."[2]

Ve, aklıyla tüm mantıksız ve irade dışı hareketlere bile hâkim oluyor, nefesi ve kanını kendine itaat ettiriyor, onları boyunduruğu altına alıyordu. Arkadaşlarının çoğu aynı karakter özelliklerine sahiptiler; Odysseus'u ele vermemek, ateşte sertleştirilmiş, devin tek gözünü dağlamak için hazırlanmış o meşhur

1 Homeros, *Odysseia*, XIX. 210-212, çev. Azra Erhat-A. Kadir. (yay.n.)
2 Homeros, *Odysseia*, XX. 23, çev. Azra Erhat-A. Kadir. (yay.n.)

sivri uçlu aleti ifşa etmemek için, Kiklop tarafından yerlerde süründürülüp parçalanarak diri diri yenmeyi tercih etmek, soğukkanlılığın ve sadakatin en uç noktasıdır. Mısır kralı ona kurban edilecek birini yollayıp da, etinin en güzel ve en kötü parçasını ayırmasını söylediğinde, güzelliklerin olduğu kadar en büyük kötülüklerin de aracı olan dili kesen Pittacus[1] yanlış yapmıyordu. Euripides'in Bakkhalar'ında İno kendiyle ilgili açık bir şekilde şöyle demiştir:

> "Bilirim, gerektiğinde susmayı, ve güvenliyken konuşmayı."

Gerçek ve soylu bir eğitim alan çocuklar, önce susmayı, sonra konuşmayı öğrenirler. Örneğin Kral Antigonos[2], orduların hangi saatte toplanıp gideceğini soran oğluna şöyle cevap vermiştir: "Neden korkuyorsun? Trompetin sesini duymayacak tek kişinin sen olacağından mı?" Acaba burada krallığını miras bırakmaya hazırlandığı kişiye bir sır ifşa

1 Midillili Pittacus (MÖ 640-MÖ 568), Yedi Bilge'den biri. (yay.n.)

2 Tek Gözlü Antigonos (MÖ 382-MÖ 301) olarak da bilinen Makedonkomutan. (yay.n.)

etmekten mi çekinmekteydi? Hayır, ona, böyle durumlarda kendine hâkim olmasını ve tetikte kalması gerektiğini öğretiyordu. Yaşlı Metellus[1] da, savaş hazırlıkları sırasında buna benzer soru soran birine şöyle cevap verir: "Eğer gömleğime sır bulaşmış olduğunu bilseydim, onu çıkarır ateşe atardım." Eumenes[2], Craterus'un kendisine doğru geldiğini öğrenince arkadaşlarına hiçbir şey demez. Hatta onlara gelenin Neoptolemus olduğu yalanını söyler. Aslında, askerler Neoptolemus'u sevmiyorlardı, ama Craterus'un ününe ve cesaretine saygı duyuyorlardı. Başka kimseye bu konuda bilgi verilmedi. Savaşa giriştiler ve galip geldiler. Craterus'u da farkına varmadan öldürdüler, ancak cesedini gördüklerinde onun kim olduğunu fark ettiler. Böylece sükût başarıyla bir savaşı idare etmiş, düşmanın varlığını gizlemiş oldu. Arkadaşları, Eumenes'i kınamadılar, aksine önceden hiçbir şey söylemediği için ona hayranlık duydular. Eğer bizi kınayacak olanlar olsa da, hayatı bizim güvensizliğimiz sonucu kurtulmuş olan kişi

1 Quintus Caecilius Metellus (MÖ 210-MÖ 116), savaş dâhisi olarak bilinen Makedon general. (yay.n.)

2 Pergamon Kralı Eumenes (MÖ 221-MÖ 158). (yay.n.)

tarafından suçlanmak, güvendiğimiz için ölen kişi tarafından itham edilmekten daha iyidir.

Kim şimdiye dek kendisinin sır verdiği birisini o sırrı ifşa ettiği için eleştirmeye cesaret edebilir ki? Eğer bir sözün gizli kalması isteniyorsa, onu birine söylemek haliyle mantıklı olmaz. Bir sırrı kendinde tutmayıp başkasıyla paylaşmak, o kişiye, o sırrı saklayacağına dair güven duyulduğunu, ancak kendine olan güvenden vazgeçildiği anlamını taşır. Eğer bu başkası senin gibiyse, mahvolmayı hak ettin, senden iyise tehlikeyi atlattın demektir, çünkü o daha iyi sır tutabilmektedir. "Ama o benim arkadaşım." Evet, ama onun da bir arkadaşı vardır, o da, benim kendisine güvendiğim gibi ona güvenmektedir, bu arkadaş da gidip kendi arkadaşına söyleyecektir. İşte bir söz, zaafın bir başka zaafı takip etmesiyle böyle büyür ve çoğalır. Nasıl birlik[1] kendi sınırlarını aşamaz ve tek (bu yüzden zaten ona birlik denir) kalırsa, tam tersine ikilik, sınırsız bir çeşitlenmenin başlangıcıdır (zira kendisiyle çarpıldığında hemen kendi

1 Monas ya da monad (Yun. monas). Buradaki birlik ve ikilik konusunun ayrıntısı için bkz. Aristoteles, *Metafizik*, 987 B26 ve 1081 A14. (yay.n.)

olmaktan çıkar ve çokluğa dönüşür). İşte bir söz de, ilk kişinin düşüncelerinde kaldığı ölçüde gerçek anlamda bir sır olarak adlandırılabilir, ancak bir başkasına ulaştırıldığında bir söylentiye dönüşür. "Sözler kanatlıdır," der şair[1]. Elinden kaçırdığın bir kuşu yakalamak zorsa, ağzından kaçırdığın bir sözü geri alıp tekrar onun sahibi olmak imkânsızdır:

"Hızlı kanatlarıyla fırıl fırıl dönerek," oraya buraya dağılarak gider. Eğer bir gemi, rüzgâra yakalanıp savrulursa, halatlar ve çapalar yardımıyla, hızı kesilerek kumandası geri alınır; ama bir söz limanı terketmişse ne palamar ne de demir atma yeri vardır, gürültü ve patırtıyla sürüklenir, parçalanır ve konuşanı büyük ve çok korkunç bir tehlikenin içine çeker. Şöyle der Euripides:

> "Küçük bir kıvılcım, koca İda Dağı'nı tutuşturabilir, nasıl birine söylenenden bütün şehir haberdar olursa."

Roma senatosu kapalı kapılar ardında günlerce gizli bir plan üzerine görüşmekteydi. Tartışılan konu esrarengizdi ve birçok

1 Homeros. (yay.n.)

tahmin yürütülmesine yol açıyordu. Bu nedenle bir kadın, gerçi sağduyulu bir kadın, ama her şeye rağmen sonuçta bir kadın, kocasını ısrarla bu sırrı kendisiyle paylaşması için zorluyordu. Yeminler, beddualar ve de gözyaşları sessizliği bozmaya yetmiyor, kadın, ona duyulan güvensizlik yüzünden inim inim inliyordu. Romalı, kadının akılsızlığını kanıtlamak için şöyle der: "Kazandın hanım! Bu feci ve korkunç olayı öğren o zaman. Papazlar bize, başında altın bir miğfer ve mızrakla uçan bir çayırkuşunu gördüklerini söylediler; bu mucizenin iyi mi, yoksa uğursuz bir şey mi olduğunu araştırıyoruz. Problemi kâhinlerle çözmeye çalışıyoruz. Ama sakın anlatma bunları!" Bu sözlerin üzerine foruma gider. Hemen ardından eşi, en yakınındaki hizmetkârı yanına çağırır ve göğsünü yumruklayıp saçlarını yolarak şöyle der: "Vah çok yazık, zavallı kocam! Zavallı ülke! Başımıza neler gelecek?" Hizmetkârı, "Ne oldu?" diye sormaya zorlamaktaydı sanki. Ve gerçekten de endişelenmiş olan hizmetkâra her şeyi anlattı; her gevezelikte olduğu gibi bildik "dipnotu" ilave etmeyi unutmadı: "Gidip de bunu kimseye anlatma, sus!" Hizmetçi oradan

ayrılır ayrılmaz, kendisine söyleneni, meşgul olmadığını gördüğü meslektaşlarından birine anlattı; o da, onu ziyarete gelen sevgilisine her şeyi olduğu gibi söyledi. Ve olay foruma kadar ulaştı, söylenti ilk sahibini buldu. Tanıdıklarından biri adama şöyle der:

"Evden foruma şimdi mi geldin?

"Şimdi, şu anda."

"O zaman, haberdar değil misin daha?"

"Yeni bir şey mi var?"

"Başında altın bir miğfer ve mızrak kuşanmış bir çayırkuşu uçarken görülmüş: Senatörler birazdan bunu görüşmek üzere toplanıyorlar!"

Karşısındaki gülerek:

"Bravo kadına, bunca tez davrandığın için! Hikâye benden önce foruma varmış bile!" der.

Böylece önce senatörlerin huzursuzluğunu yatıştırmak için foruma, sonra da karısını cezalandırmak üzere eve gider:

"Kadın, benim yıkımıma imzanı atmış oldun. Sırrın, benim evimden halka yayıldığını keşfettiler. Senin bu boşboğazlığın yüzünden sürgün edileceğim," der.

Kadın inkâra kalkışır: "Ama üç yüz kişi[1] birden duymamış mıydı bu sırrı?"

"Hangi üç yüz? Sen beni zorladığın için, seni denemek adına her şeyi uydurdum!" İşte, çatlak bir kaba yağ veya şarap değil de su döker gibi, karısını kararlılık ve dikkatle denemeyi başarmış bir adam böyle olur!

Artık yaşlanmış Sezar Augustus'un arkadaşı Fulvius, imparatorun, evinin ıssızlığına ağıt yaktığını duymuştur: İki erkek torunu ölmüştür, hayatta kalan son kişi Postumius da, bir iftira sonucu sürgündedir. Sezar, karısının oğlunun, imparatorluğun vârisi olmasına mecbur bırakılmıştı. Ancak, sürgünde olan torununa acımaktaydı ve onu sürgünden çağırmayı planlıyordu. Fulvius bunları duyunca karısına aktardı, o da Livia'ya[2]. Livia bunun üzerine Sezar'ı, uzun zamandır zaten torununu çağırmayı düşünüyorsa bunu neden yapmadığı ve bu yüzden neden tahtın olası vârisiyle bozuştuğu için bir güzel fırçaladı. Ertesi gün, Fulvius her zaman olduğu gibi

1 Roma Senatosu o dönem üç yüz kişiden oluşuyordu. (ç.n.)

2 İmparator Augustus'un karısı ve onun danışmanı (MÖ 63-MÖ 14). (yay.n.)

sabah erken Sezar'a gittiğinde aralarında şöyle kısa bir diyalog geçer: "Merhaba Sezar." "Elveda Fulvius."[1] Fulvius mesajı almıştır ve hemen evine dönmek üzere Sezar'ın yanından ayrılır. Karısını çağırtır: "Sezar sırrını saklayamadığımın farkına vardı. İntihar etmekten başka yol yok," der. Karısı da: "İyi yaparsın, zira bunca yıl benimle yaşadın ama bu zayıf tarafımdan beni korumayı öğrenemedin. Bırak da ilk ben öleyim." Kılıcı alarak, kocasından önce kendini öldürür.

Bir cömertlik anında, "Seninle varlıklarımdan hangisini paylaşayım?" diye soran Kral Lysimakhos'a, Phillipides, komedyaların yazarı, doğru cevabı vermiştir: "Sırlarının dışında, hangisini isterseniz kralım."

Gevezeliğe, ondan daha az fena olmayan bir kusur eşlik eder: Merak. Gevezeler çok şey anlatabilmek için çok şey öğrenmek isterler. Bu nedenle sırların ve özellikle esrarengiz ne varsa, onların etrafında döner dolaşır, iz peşinde koşup onları ortaya çıkarmaya uğraşır, gevezelikleri için onları istif ederler, ama aynı zamanda ikinci el eşya satıcısı gibidirler, çünkü çocukların bir buz parçasıyla

1 "Ave, Caesar." "Vale, Fulvi." (yay.n.)

ilişkisi gibi, onu ne ellerinde tutabilirler ne de bırakmak isterler. Sırlar sürüngenler gibidir: Onları bağrında biriktirirsin ama sonra onların sahibi olmaktan çıkar ve onlar tarafından yutulursun, zira yılanbalığı ve engerek yılanının doğum yaparken patladıkları söylenir: İşte sırlar da, onları saklamasını bilmeyenler tarafından ortaya döküldükçe bu kişileri öldürür ve yok ederler.

Muzaffer Seleukos[1], Galatyalılarla yaptığı savaşta tüm ordusunu ve gücünü kaybeder. Bunun üzerine tacını çıkarır ve büyük bir süratle üç-dört adamla, kullanılmayan ya da hiçbir yere varmayan yolları kullanarak kaçar. Bir süre sonra içinde bulunduğu sefil durum onu durmaya mecbur eder. Küçük bir çiftliğe doğru yönelir. Neyse ki mülkün sahibini görür ve ondan ekmek ve su ister. Çiftliğin sahibi ona istediklerini fazlasıyla verdiği gibi, kralın yüzünü tanıdığından, büyük bir cömertlikle, tarlasında yetişen her şeyden sunar. Ona faydalı olabilme şansına erişmiş olmaktan dolayı çok sevinçli olduğundan, kralın anonim kalma isteğine saygı duyamayıp kendini tutamaz;

1 1. Seleukos (MÖ 358-MÖ 281), Makedon general, Seleukos İmparatorluğu'nun kurucusu. (yay.n.)

onlara yola kadar eşlik eder, "Kendine iyi bak, Kralım Seleukos!" diyerek onlardan izin alıp oradan ayrılır. Kral ona sağ elini uzatır, ve onu sözde öpmek üzere kendine doğru çekerken, arkadaşlarından birine, kılıcıyla onun boğazını kesmesi için işaret yapar.

> "Kafası toz içinde yuvarlanırken konuşmaktaydı hâlâ."[1]

Birkaç dakika kendine hâkim olarak susmuş olsa, kral bir süre sonra servetine ve gücüne kavuştuğunda, sanırım, sükûtunun olduğu kadar misafirperverliğinin de en büyük ödülünü kazanmış olacaktı.

Bu adamın zaafı, ümitleri ve cömertliğinden dolayı bir şekilde mazur görülebilir. Ancak birçok geveze hiç sebepsiz yere kendi sonunu getirir. Örneğin, bir berberde sohbet, Dionysius'un tiranlığının nasıl çelik gibi sert ve dayanıklı olduğu üzerine sürmektedir. Berber gülerek şöyle der: "Neredeyse her gün usturam onun boğazındayken böyle söylemeniz komik!" Dionysius bunu öğrenir ve onu kazığa oturtur.

1 Homeros, *İlyada*, IX. 457. (yay.n.)

Berberlerin oldukça geveze bir zümre olması garip değildir, çünkü en gevezeler oraya akın ederek, oturdukları koltukta alışkanlıklarını berberlere bulaştırır. Kral Archelaus, havluyu boynuna koyarken ona, "Nasıl keseyim?" diye soran geveze berberine zekice, "Sessizce," diye cevap vermiştir. Atinalıların Sicilya'daki yenilgilerini ilk ifşa eden de gene bir berberdir; kaçan tutsaklardan birinden Pire'de öğrenmiştir bunu. Dükkânını öylece bırakıp, "İkinci olur da, haberi ilk getiren kişinin sahip olacağı ünden mahrum kalırım," korkusuyla bir an önce Pire'ye yönelir.

Haliyle anlattıkları paniğe yol açar, halk toplanır ve söylentinin kaynağı hakkında birbirlerini sorgularlar. Berberi alıp getirirler ve kendisinden bilgi almak isterler. Ancak berber bilgiyi kendisine verenin ismini bilmemektedir ve söylentinin kaynağı bu durumda tamamen anonim olmaktadır. Öfkeli topluluktan bağırtılar yükselir: "İşkence edelim ona! Yalancının kafasını bağlayın tekerleğe! Kafasından uydurmuş! Yok mu başka duyan bu haberi?" Tekerleği getirirler. Adamı yatırırlar. Tam o anda, katliamdan zar zor kaçan birkaç kişi çıkagelir ve felaketi haber vereni

onaylarlar. Herkes, yaslarını tutmak üzere dağılırken, zavallı adamı da tekerleğe bağlı olarak orada bırakırlar. Tekerlekten kurtulduğunda neredeyse akşam olmuştur. Kurtulur kurtulmaz yanıbaşındaki cellada, General Nicias'ın nasıl öldüğünü duyup duymadığını sorar! İşte böyle uslanmaz ve yola gelmez bir alışkanlıktır gevezelik.

Acı ve iğrenç kokan ilaç içenler, ilacı içtikleri kupadan da iğrenirler; aynı şekilde, kötü haber verenler, o kötü haberi verdikleri kişilerde iğrenti ve nefret uyandırırlar. Sophokles'in dile getirdiği şu soru ne kadar da yerindedir:

> Haberci: "Söylediklerim kulaklarını mı yoksa ruhunu mu ısırdı?"
> Kreon: "Neden acımın yerini öğrenmek istiyorsun?"
> Haberci: "Sana bunu yapan ruhunu acıttı; bense kulaklarını."[1]

Yani haberi getiren, tıpkı eylemde bulunan kadar zarar verir. Ve çözülen bir dil ne fren ne engel tanır.

1 Sophokles, *Antigone*, 317-319. (ç.n.)

Sparta'da, Minerva Tapınağı'nın bronz kısmı yağmalanmıştı; içeride, yerde bir şarap şişesi bulundu. Kalabalık orada toplandı. Aralarından biri: "Eğer isterseniz, bu şişenin bana ne ifade ettiğini söyleyeyim. Hırsızlar bu cesaret gerektiren işlerine girişmeden önce baldıran zehri içtiler ve yanlarında, eğer kaçmayı başarırlarsa, zehrin etkisini ortadan kaldırması için su katılmamış şarap getirdiler. Ama yakalanacak olsalar, işkencede acı çekmeden bu zehir öldürecekti onları." Bu sözler, dinleyicilere o kadar karmaşık geldi ki, bu kişinin bir şeyler bildiğini düşündüler. Adama her yandan soru yağıyordu; "Kimsin sen?", "Seni tanıyan var mı?", "Nereden biliyorsun bütün bunları?" Sonunda oldu bittiye getirildi, ve hırsızların çetesinden olduğunu itiraf etti.

Ibykos'un[1] katilleri de böyle yakalanmamışlar mıydı? Katiller, turnaları gördüklerinde tiyatroda oturuyorlardı; birbirlerine: "İşte Ibykos'un intikamını alacak olanlar bunlar!"

1 MÖ 6. yüzyılda yaşamış şair. Efsaneye göre, hırsızların saldırısına uğrayan Ibykos, ölmek üzereyken, oradan geçmekte olan turnalara, intikamını almaları için yalvarır. Açık hava tiyatrosunda aynı turnaları gören hırsızlar paniğe kapılarak kendilerini ele verir. (yay.n.)

diye fısıldadılar. Etrafındakiler onları duydu, (Ibykos ortadan kaybolalı uzun zaman olmuştu ve aranmaktaydı), duydukları sözleri not ettiler ve hâkimlere bildirdiler. Böylece suçlular yakalandı ve hapse atıldılar. Cezaları, turnalardan değil, ama bir intikam tanrıçası gibi cinayeti itiraf ettiren dillerinin dizginlenemeyişinden geldi. Nitekim, nasıl bedenin hastalıklı ya da yaralı kısımları, sağlıklı komşu kısımları kendine doğru çekerse, gevezelerin her dem hararetli ve heyecan içinde olan dilleri de, başka insanların sırlarını ve gizemlerini hep kendine doğru çeker. İşte bu sebeple önüne bir baraj koymak, akıntıyı ve akışı engelleyen bir set misali, üzerine aklı koymak gerekir – Kilikya [Çukurova] yolunda, kartallarla dolu Toroslar'ın üzerinden geçerken, seslerine kilit olsun diye, gagalarına büyükçe bir taş alıp gece duyulmadan oradan geçen kazlardan daha salak olmamak adına.

"En kusurlu ve en yoldan çıkmış insan kimdir?" sorusuna hiç kimse "hain" dışında bir yanıt vermez. Demosthenes bize, Euthykrates'in, evini Makedonya'dan gelen kerestelerle kapladığını söyler; Philokrates büyük miktarda elde ettiği altınla pazardan

balık ve fahişe satın alıyordu; Eretria'ya ihanet ettikleri için, Euphorbos ve Philagros kraldan toprak aldılar. Ancak geveze hiçbir ücret almaz ve hizmeti kendi isteğiyle sunar; süvarilere ve istihkamcılara ihanet etmezler; ancak davalarda, kavgalarda, politik savaşlarda gizli bilgileri ve sırları etrafa yayarlar. Kimse ona müteşekkir olmaz, ama geveze, onu dinlediklerinde müteşekkir olur. İşte, varlığını sağa sola düşünmeden saçıp başkalarını memnun etmek için çarçur edene yapılan uyarıya bakın:

"Sen bir hayırsever değilsin. Sen hastasın ve hastalığın şu: Yalnızca vermeyi seviyorsun."[1] Bu söylenen, gevezeye tam uyar: "Bu sözleri taşıman ne dostluk ne de iyi niyet göstergesi. Sen hastasın, boş ve abuk sabuk laflar etmekten zevk alıyorsun basitçe."

Bu ifadeler, gevezeliğe karşı bir suçlama değil, aksine onun tedavisi için birer çaba olarak görülmeli, çünkü hastalığın tanısıyla ve sonrasında tedavisiyle iyileşebiliriz, ancak önce tanı gelmelidir! Bizi rahatsız etmeyen herhangi bir şeyi ruhumuzdan atmaya

1 Koslu Epicharmus (MÖ 540-MÖ 450 civarı), 274. fragman. (yay.n.)

ve onu elimine etmeye alışkanlığına sahip değilizdir. Rahatsızlığı ise, hastalığımızın yol açtığı yaraları ve utancı algılayacak aklımızı eğiterek duyabiliriz ancak. İşte, gevezelerin durumunda; sevilmek istedikleri halde kendilerinden nefret edildiğini; birilerini sevindirmek istedikleri halde, can sıkıcı olduklarını; hayranlık uyandırdıklarını sandıkları halde, kendileriyle alay edildiğini; hiçbir şey kazanamayıp aksine harcadıklarını; arkadaşlarına kötülük yapıp, düşmanlarına hizmet ettiklerini ve böylelikle kendi yıkımlarına sebep olduklarını gözlemlemekteyiz. Bu hastalığı tedavide ilk ilaç, aklın devreye girerek, gevezeliğin sebep olduğu utanmanın ve kötü sonuçların farkındalığıyla başlar.

İkinci ilaç, konuşmanın tam tersi olan eylemin dikkate alınmasıdır; yani devamlı dinlemek, akılda ve zihinde ketumiyete düzülen övgüler bulundurup onları anımsamak, sessizliğin kutsal, aziz, gizemli olduğunu; özlü ve kısa konuşanlara, az sözcükle çok şey ifade edenlere, freni olmayan, çenesi düşük insanlardan daha çok hayran kalındığını, onların daha çok sevildiğini, daha bilge kişiler olarak görüldüğünü akıldan çıkarmamak gerekir.

Platon bu insanları över, onları usta okçulara benzetir; çünkü onlar sözcüklerden tasarruf ederek, yoğun, güçlü, kısa ve öz konuşurlar. Likurgus[1] kısa ve özlülüğü, vatandaşlarını çocukluklarından beri sükûta mecbur ederek elde etti, tıpkı Keltlerin, toprağa gömerek demirden çelik elde etmeleri gibi. Aynı şekilde Spartalıların sözleri "kabuksuzdur"; yani fazlalıklardan arınarak kesin ve açık olmayı hedefler, bu nedenle keskindir. Kısa ve özlü konuşma, sevimsiz bir sözü hazırcevapla karşılama, uzun bir sessizliğin meyvesidir.

Diğer yandan gevezelere bu örnekleri titizce, onların ne denli cazip ve etkili olduklarını göstererek anlatmak gerekir. Örneğin, "Spartalıların Philippus'a: Korinth'deki Dionysius'u hatırla," demeleri gibi.[2] Philippus yanıt olarak onlara: "Eğer Lakonia'ya girersem sizi yıkacağım," deyince de, şöyle kısa ve öz bir yanıtları olmuştu: "Eğer." Yine, Kral Demetrius, "Ne! Spartalılar bana yalnız bir elçi mi yolladılar?" diye köpürünce,

1 Spartalı kanun koyucu (MÖ 800-MÖ 730). (yay.n.)

2 Spartalılar burada, Yunan Hükümdar Dionysius'un (MÖ 397-MÖ 343) sürgün edilişine gönderme yapıyor. Yani kralların da başına umulmadık şeyler gelebilir demek istiyorlar. (yay.n.)

elçi hiç istifini bozmadan şöyle demiş: "Bire bir."

Eskilerin kısa ve öz oluşlarına hayranlık duyulur. Bu nedenle Amfiktiyonyalılar, Apollon Tapınağı'na, *İlyada*, *Odysseus* ya da Pindar'ın lirik (payen) şiirlerini değil, ama "kendini bil", "aşırılıktan kaçın" ve de "ant içen bela bulur" cümlelerini kazımışlardır. Kısa ve yoğun düşünceyi az bir alan içinde barındıran sözün ölçü ve sadeliğine hayrandılar. Tanrı'nın kehanetleri de kısa ve öz değil midir, karanlıktan sakınacağına gevezelikten sakındığı için, Loksias[1] diye adlandırılmıyor mu? Herhangi bir söz söylemeden, yalnızca sembollerle gerekli olanı ifade edenler, özellikle övülmez ve hayranlık uyandırmazlar mı? Vatandaşları ondan dirlik ve düzenle ilgili bir şey söylemesini istediklerinde, Herakleitos eline soğuk su dolu bir kap aldı, konuşmacı platformuna çıktı, içine un serpti, nane ile karıştırdı, içti ve gitti; onlara, elde olanla yetinmenin ve lüksü aramamanın siteler arasında barışı, dirlik ve düzeni sağlayacağını

1 Kâhin Loksias: Apollon'un lakaplarından biri. Yunanca, müphem, belirsiz anlamlarına gelen loksas'tan türemiştir ve Apollon'un müphem, anlaşılması zor kehanetlerine vurgu yapmaktadır. (yay.n.)

göstermiş oldu. İskit Kralı Skilurus arkasında seksen çocuk bıraktı; ölüm ânında kendisine birbirine bağlı sırıklar getirilmesini ve sonra oğullarından bu bütün halindeki demetin parçalanıp kırılmasını buyurdu. Beceremeyip vazgeçtiklerinde de, kendisi onları kolaylıkla tek tek kırdı. Böylece onlara, birliğin güçlü ve kırılmaz olduğunu, ayrılığın ve anlaşmazlığın ise zayıflık yaratacağını göstermek istemişti. Bu ve bunun gibi hikâyeleri okuyan ve bir solukta anlayan biri mutlaka boş laflar etmekten vazgeçer.

Ama bu noktada, bu söylediklerime karşı beni oldukça utandıran bir hizmetkâr geliyor aklıma. Rahatsız edilmek istemeyen Hatip Papias Piso, hizmetkârlarına sadece sorduğu sorulara cevap vermeleri ve başka bir şey söylememeleri için emir vermişti. Bir gün, Senatör Clodius'a nezaket gösterisinde bulunmak istemiş, onu davet ettirip, haliyle ihtişamlı bir yemek hazırlatmış. Saat geldiğinde herkes oradaymış ancak Clodius hâlâ bekleniyormuş. Birçok kez, davetlerle ilgilenen hizmetkârını Clodius'u geliyor mu diye bakmaya yollamış Papias Piso. Ama akşam olmuş, ne gelen ne de giden olunca,

gelmesini beklemekten vazgeçmiş Hizmetkârına: "Gerçekten onu davet ettin mi?" diye sormuş.

"Evet."

"O zaman neden gelmedi?"

"Çünkü daveti reddetti."

"Niçin bana hemen söylemedin bunu?"

"Çünkü bana sormadınız."

İşte Romalı bir hizmetkârın davranışı! Atinalı bir hizmetkâr, bir yandan işini yaparken, "hangi şartlarda anlaşıldığını"[1] anlatırdı. Alışkanlığın önemi işte buradan anlaşılmaktadır. Bu da bizim şimdiki konumuz.

Tabiri caizse "frenlerine basarak" gevezeyi durdurmak mümkün değildir. Hastalığını alışkanlık kazanarak yenmek gerekir.

İlk olarak, ortamda sorulan soruya, kimse yanıt vermeye tenezzül etmeyene kadar beklemeyi öğrenmekle başlanabilir. Sophokles'in dediği gibi, "Tavsiyede yarış olmaz." Tıpkı konuşmada ya da yanıt vermede olduğu gibi. Yarışta zafer birinci gelenindir. Ama bu durumda, eğer bir başkası anlamlı bir yanıt

1 İlerleyen sayfalarda, "Meraklılar" bölümünde de karşımıza çıkacak bir deyim. (ç.n.)

vermişse, ona katılmak, onaylamak ve böylece bir dost olarak itibar kazanmak uygundur. Eğer bir yanıt verilmemişse, başkalarının bilmediği yanıtı vermek ve boşluğu doldurmak, gücendirici ya da yersiz olmaz. Bunun yanında, eğer soru bir başkasına sorulmuşsa, öne atlayıp yanıtı ağzına tıkamaktan sakınmalıyız. Şartlar ne olursa olsun, sorunun sorulduğu kişiyi saf dışı bırakıp söz almak hoş değildir – zira cevap vermesi gereken kişinin, soruyu yanıtlamaktan âciz olduğunu düşündürürüz; soranı ise, sorularını doğru kişilere sormayı bilmiyormuş durumuna sokarak, ona hakaret etmiş oluruz. Yanıtlamakta böylesi bir cesaret ve acele oldukça küstah bir davranıştır. Bu şekilde soruyu yanıtlamak için sorunun sorulduğu kişiden çabuk davranan, şunu söylemek ister gibidir: "Niçin ona soruyorsun?" ya da "Ne bilir ki o?" ya da "Ben varken, bu konuda benden başka kimseye soru sorulamaz." Gerçekten, çoğu zaman sorular, yanıt almak için değil, fakat sohbetin devamını sağlamak, nezaket gösterisinde bulunmak, arkadaşlık ilişkisi kurmak amacıyla sorulur, Sokrates'in Theaitetos ve

Charmides'le yaptığı gibi.[1] Bir başkası tarafından öpülmek isteyen birini öpmek üzere ona doğru atılıp, başkasına çevrilmiş bakışları kendi üzerine çekmenin yarattığı durum, sorulan soruya atılıp ilk yanıtı verenin durumuyla aynıdır. Sorunun sorulduğu kişi yanıt veremezse, doğru olan, yanıtı vermekte sabretmek, soruyu soranın isteğine uyarak, yanıtı başkasından beklediğini düşünerek, durumu abartısız, temkinli bir şekilde karşılamak, karşıdan davet beklemektir. Soru sorulan kişilerin, yanıldıkları takdirde hoş görülmeye hakları vardır, ancak zorla kendini öne süren ve sözü tekeline almaya çalışan kişi doğru yanıt verse bile sevimsizdir, hata yaparsa da garip ve gülünç olur.

İkinci egzersiz, bize yöneltilen sorulara verilen yanıtlar üzerinde olmalıdır. Öncelikle bu, sonradan dalga geçilmek ve utandırmak amacıyla konuşmamız için yapılan ısrarları ciddiye almamamız için gereklidir. Bazılarının hiçbir şeye ihtiyacı yoktur ve zaman öldürmek, eğlenmek için sorular icat eder, çeneleri açtırıp ipe sapa gelmez laflar

1 Bkz. Platon'un diyalogları *Theaetetus*, 143D ve *Charmides*, 154E. (yay.n.)

etmeleri için, bu soruları gevezelere sunarlar – bu yüzden, karşı tarafın müteşekkir olacağı düşünülse dahi, hemen konuşmaya katılmaktan çekinmekte yarar vardır. Önce, soru soranın davranışlarını ve sorunun amacını incelemek iyi olur. Eğer soru soran samimi ve gerçekten öğrenmeye heveslisiyse, geveze kişi, soru ve yanıt arasında bir ara vermeyi alışkanlık haline getirmeli, bu sırada soran kişi eklemeler yapabilir, yanıtlayacak olan da soru üzerine daha derinlemesine düşünebilir, böylece sorunun etrafında dolaşılmadan konunun özüne girilebilir. Gerçi Delphi kâhini Pythia'nın, kehanetlerini, soru daha sorulmadan, hemen bildirmek gibi bir alışkanlığı vardır.

Zira hizmet ettiği Tanrı, "Sağırın sözlerini anlar ve hiç konuşmayanı duyar."[1] Ama, anlamlı bir yanıt vermek isteyen, "Tırmık istedim kürek geldi"[2] özdeyişinin gerçekleşmesini önlemek için soru soranın amacını açıkça anlamalıdır.

Ne olursa olsun, o âna kadar ağzının içinde "uyuyan suyun", soru sorulmanın verdiği

1 Herodotos, I.47. (yay.n.)

2 Soru ve cevap arasındaki uyumsuzluğu anlatmak amacıyla kullanılan bir özdeyiş. (ç.n.)

sevinçle fışkırdığı izlenimini yaratmamak için, insan, açlığına, lafa olan iştahına gem vurmak zorundadır. Sokrates, ruhunun irrasyonel yanını, aklının uyarı sinyalini beklemeye alıştırmak için, çok susamışken bile, kuyudan çektiği bir kova suyu devirmeden önce kendine su içme izni vermezdi.

Öyleyse sorulara üç çeşit yanıt verilebilir: gerekli, dostça, lüzumsuzca. Örneğin, Sokrates'in orada olup olmadığını soran birine, bir diğeri isteksizce ve keyifsizce: "Burada değil," diye yanıt verebilir. Eğer kısa ve öz konuşmak isteseydi, "burada" sözcüğünü çıkarıp sadece olumsuz kısmını bırakırdı. Spartalılar, onu sitelerine alıp almayacaklarını soran Philippus'un mektubuna, üzerinde büyük yazılarla, "Hayır," yazan bir kâğıtla yanıt vermişlerdir. Daha arkadaşça yanıt verecek olan ise şöyle diyecektir: "O burada değil, takas tezgâhına gitti." Hatta daha da ekleme yapmak isterse, "Orada misafirlerini bekliyor," gibi ifadelerle eklemeler yapabilir. Konuşmalarında aşırıya kaçan kişi ve geveze eğer Colophon'lu Antimakus'u okumuşsa şöyle diyecektir: "Burada değil, takas tezgâhında, bir zamanlar Spartalılara yardım

eden ama şimdi Alkibiades sayesinde Atinalıları destekleyen kralın valisi Tissaphernes'le Milet yakınlarında oturan Alkibiades'in İyonya'dan gönderdiği mektubu getiren misafirleri bekliyor." Böylece Thukydides'in sekizinci kitabını baştan sona tekrar edecek, Milet'in tekrar savaşa girdiği zamana ve Alkibiades'in ikinci kez sürgüne gidişine dek anlatarak adamı lafla boğacaktır.

Diline hâkim olabilmek için, sorulan soruyu adım adım takip etmek, verilecek yanıtın tam çevresini, deyim yerindeyse bu çevrenin çapını tam olarak soru soranın ihtiyacına göre çizmek gerekir. Karneades, henüz daha ünlü olmamışken Gymnasium'da tartışıyordu. Gymnasium'un başkanı onu çağırdı ve daha alçak sesle konuşmasını buyurdu – zira çok kuvvetli bir sesi vardır. Karneades bunun üzerine ona bir ses ölçüsü bildirmesini söyledi. Gymnasium'un başkanı şöyle yanıt verdi: "Tartıştığın kişi olsun ölçün."

Sokrates'in, aç değilken bizi cezbeden yiyecekler ve susuz değilken içilen cazip içeceklerden kaçınmak gerektiğini söylediği gibi, gevezenin de, ona zevk veren ve bol

miktarda kullandığı sözlerden sakınması ve akıntıyı ters yönden takip etmesi doğru olur. Örneğin, askerler savaş hikâyeleri anlatmaya bayılır, – işte şairin tanıttığı Nestor[1], sık sık kendi kahramanlıklarını anlatır. Davalarını kazanmış veya krallar ya da imparatorlar tarafından kayırılmış kişilerin, tedavisi imkânsız bir hastalığa tutulmuşçasına, nasıl o işe girdiklerini, nasıl savaşıp mücadele ettiklerini, karşı tarafı veya savcıları ne şekilde çürüttüklerini, ne denli övgü almış olduklarını sık sık anımsama ve anlatma hevesine kapılmaları doğaldır. Zira neşeleri, komedyada bahsedilen o meşhur uykusuzluktan çok daha gevezedir[2]: Kendi nefesiyle canlanır ve her anlatışta yenilenir. Herhangi bir bahane konuşmaya başlamaları için yeter. "Ağrın neredeyse elin oradadır," deyişinden çok, şu deyişlerle açıklanabilir bu durum: "Zevk veren şey sesi kendine çeker" ya da "Dil neşe veren anılarda yaşar."

1 Örn. Homeros, *İlyada*, I. 269. (yay.n.)

2 Loeb edisyonuna göre burada komedya yazarı Menandros'un (MÖ 342-MÖ 291) şu dizesine gönderme yapılmaktadır: "Şüphesiz ki uykusuz bir insandan gevezesi yoktur. Bak işte, kalktım geldim yanına ve şimdi hayat hikâyemi anlatacağım en başından." (yay.n.)

Âşıkların en sevdikleri zaman geçirme usulleri, aşklarını hatırlatan sözlerin içinde kaybolmaktır; ve eğer insanlara hitap edemiyorlarsa, cansız varlıkları insan yerine koyarlar:

"Ah sevgili yatak!"

ya da

"Sevgili kutlu kandil; Dionysos seni bir Tanrı olarak görüyordu.
Madem o öyle kabul ediyor, sen tanrıların en büyüğüsün."[1]

Geveze konuyla ilgili bir sınır tanımaz; yine de bazı konular diğerlerinden daha çok hoşuna gider. Bu nedenle geveze özellikle bu konularda kendini geri tutmalıdır, çünkü kendini kapıp koyvermesi ve lafı gereksiz bir şekilde uzatması işten bile değildir. Geveze bu konularda diğerlerini aştığını, onlara üstün geldiğini düşünür. Oysa böyle bencil ve kibirliler için şöyle demiştir şair:

1 Burada kandil, sevgililerin mahrem zamanlarının tanığı olarak yüceltilmektedir. (yay.n.)

"Neredeyse bütün gününü,
Kendi kendinin önüne geçmeye harcar."[1]

Okumayı seven tarihi meselelere, gramerci sözcük oyunlarına, gezgin yabancı ülkelerle ilgili hikâyelere meraklıdır. Dikkat etmek lazım, çünkü burada gevezelik doğal çayırında yem bulmuş hayvan gibidir. Mükemmel olduğu alanlarda değil de, onlardan daha az bildiği konularda arkadaşlarına meydan okuyan Cyrus'un bu hareketi takdire şayandı, çünkü kazandığı takdirde arkadaşlarına aşağılanmış hissetirmeyeceği gibi, onlardan bir şeyler de öğrenebilirdi. Aksine geveze, eğer öğrenmesi ve bilgi edinmesi gereken bir noktaya değinilirse, lafı o konudan itip uzaklaştırır. Zira sessiz kalma yeteneği yoktur, çok önemsiz olsa dahi böyle bir bedel ödemek istemez. Aynı yerde dönüp dolaşır ve sözü hep bayat ve defalarca tekrarlanmış hikâyelerine getirir durur. Benim yaşadığım yerde tıpkı böyle bir adam vardı, tesadüfen Ephorus'un[2] iki-üç kitabını okumuş, her yerde her sefe-

1 Euripides, *Antiope*, 183. (yay.n.)
2 Kyme'li (Bugünkü Aliağa yakınları) Ephorus (MÖ 400-MÖ 330), Yunan tarihçi. (yay.n.)

rinde Leuktra ve Mantineia savaşlarını ve sonuçlarını anlatıp dururdu. Sonunda ona Epaminondos[1] lakabı verildi.

Bu yine de en az zararlı gevezelik türüdür ve gevezeyi bu tarafa yönlendirmek gerekir; geveze edebiyata yöneldiği takdirde, gevezeliği daha az çekilmez olur. Gevezelerin yazmayı alışkanlık haline getirmeleri ve kendileriyle tartışmaları iyi sonuç verir. Örneğin Stoacı Antipatros, Karneades'le karşılaşıp onun Stoa okuluna saldırıları üzerine tartışmayı istemediğinden ya da bundan çekindiğinden, onun aleyhinde ciltlerce kitap yazmış, ama argümanları sürekli birbiriyle çeliştiğinden ve sayfalar kuru gürültüyle dolu olduğundan, haklı olarak "kalem ishali" unvanını aldı. Ama gevezenin kalemiyle yaptığı hayali mücadele ve haykırışlar onu kalabalıktan uzaklaştırırken, insanlara daha az yük olmasını sağlar, tıpkı sinirlerini taş ve tahta parçalarından çıkardıktan sonra insanlara karşı daha yumuşakbaşlı olan köpekler gibi. Ayrıca gevezeler için, kendilerinden daha yaşlı ya da itibarlı insanlarla beraber olmak da iyidir, böylece saygıdan dolayı susmayı alışkanlık edinebilerler.

1 Thebai'li general (ö. MÖ 362). (yay.n.)

Bu egzersizlerle, tam konuşacağımız, yani sözlerin dudaklarımızdan taşacağı anda, ihtiyat ve dikkatli düşünmeyi harmanlayarak kendimizi durdurmayı alışkanlık haline getirmeliyiz: "Bu zorla ortaya çıkmaya çalışan sözler ne ifade etmektedir? Niçin dilim kalbim gibi çarpıyor? Konuşmakta ne gibi bir yarar, susmakta ne gibi bir sakınca var?" Bu sorular sorulmalıdır, zira sözlerden ezici bir yüklermiş gibi kurtulmak mümkün değildir – bir kere söylendiler mi içinizde aynen kalmaya devam ederler. Kendi ihtiyaçları için olsun, dinleyicilerine yardım etmek ya da nezaket alışverişinde bulunmak için kullanılıyor olsun, sohbet, duruma göre, insanların boş zamanlarını doldurmaya, işlerini daha çekilir hale getirmeye yarayan bir eylemdir. Eğer söylenen, ne konuşana faydalı, ne de dinleyene gerekliyse, ne zevk veriyor, ne de bir hoşluk katıyorsa, o zaman neden konuşmalı? Çünkü sözler de, tıpkı eylemler gibi boş ve amaçsız olabilir.

Tüm bu söylenenlerden sonra, "Konuşmuş olmaktan dolayı çok pişmanlık duydum, ama susmuş olmaktan hiçbir zaman," diyen

Simonides'in[1] sözlerini akıldan çıkarmamak gerekir. Ayrıca bu egzersiz ve çalışmanın her şeyin üstesinden gelebileceğini, her şeyden güçlü olduklarını unutmamalıyız; insanlar hıçkırık ve öksürükten bile büyük bir çaba ve acıyla da olsa kurtulabilmektedir; diğer yandan sükût, Hippokrates'in dediği gibi yalnızca boğaz kuruluğunu önlemekle kalmaz, acı ve ıstıraptan da tamamen muaftır.

1 Kea'lı Simonides (MÖ 556-MÖ 468), Pindar'ın rakibi ünlü lirik şair. (yay.n.)

MERAKLILAR

Havasız, karanlık, kışın soğuk bir ev sağlıksızdır ve ondan kaçmak gerekir. Ama, eğer alışkanlık sonucu oradan hoşlanılıyorsa, ışıklandırmaya yeni bir düzen vermek, evi daha aydınlık, daha havadar, daha sağlıklı kılabilmek için, merdivenin yerini değiştirmek, birkaç kapıyı açmak, diğer birkaçını kapatmak gerekebilir. Bazı siteler böyle değişikliklerle daha iyi bir hale gelmiştir: İşte, daha önce batıya bakan, sonra Chaeron'un[1] güneşin doğduğu yöne çevirdiği söylenen ve öğleden sonraları Parnassos Dağı tarafından güneş alan benim kentim[2] böyledir. Doğabilimci Empedokles, uğursuz ve sağlığa zararlı şeyler taşıyan güney rüzgârının esmesini önlemek için iki dağ arasındaki bir geçidi kapattırarak, veba hastalığını ülkeden uzaklaştırmış kişi olarak tanınır.

Buna benzer şekilde, ruhu kışa ve karanlığa sürükleyen sağlıksız ve zararlı zihinsel

1 Apollon'un oğullarından biri. (yay.n.)
2 Chaeronea. (yay.n.)

durumlar mevcuttur ve en iyisi onları def etmek, bütünüyle yok etmektir. Böylelikle insan kendine pırıl pırıl bir gökyüzü, ışık ve temiz bir hava yaratacaktır; bu yapılamıyorsa bile, her durumda bazı değişiklikler yapıp, yön veya yer değiştirme yoluyla yeniden şekillendirmeye çalışmak gerekir.

Bu zihinsel durumlardan biri meraktır[1], özellikle de başkalarının dertlerini, sorunlarını öğrenme isteği olarak, kötülük ya da kıskançlık taşımadığı iddia edilemeyecek bir hastalıktır:

> "Ey kötü insan,
> Başkasının hatalarına bu keskin,
> ama kendininkilere bu umursamaz bakış neden?"[2]

Merakını dış dünyadan çek; onu içe doğru yönelt; eğer kötü giden bir şeyleri araştırmayı seviyorsan, kendinde yapılacak bayağı iş vardır mutlaka. "Plajdaki kum tanesi" ya da "okyanustaki damla" kadar sendeki hata; ararsan bulursun hayatında hatalar, ruhunda kederler, görevlerinde ihmaller.

1 (Yun.) πολυπραγμοσύνη (polupragmasune): Nötr anlamda bir meraktan çok, başkalarının işine burnunu sokan anlamında kullanılır. (yay.n.)

2 Kaynağı bilinmeyen bir ifade. (yay.n.)

Xenophon, iyi ev sahiplerinin, tören günleri ve normal günler için ayrı mutfak takımları ayırdığını yazmıştır, tıpkı tarlada ve savaşta kullanılan araç gereçlerin ayrı yerlerde tutulması gibi.[1] Buna benzer şekilde, senin içinde de, gıptadan, kıskançlıktan, korkaklıktan ya da hinlikten doğan hatalar için ayrı ayrı kısımlar vardır, aç onları, yüzleş onlarla. Merakının komşularına açılan kapı ve pencerelerini ört; kendi içine, kendi eşinin, evinin ve hizmetkârının odalarına açılan kapı ve pencereleri aç. Böylece merakın ve her işe burnunu sokman kötüye değil iyiye hizmet edecektir, eğer bir de kendine şunları sorarsan:

> "Nerede hata yaptım? Hangi eylemde bulundum? Hangi görevimi ihmal ettim?"

Bir öyküde Lamia[2], gözlerini bir kaba koyduktan sonra, kör olarak uyur, dışarı çıkacağı zaman onları alıp takar ve görme yeteneğini

1 Xenophon, *Oikonomikos*, VIII.19. (yay.n.)

2 Mitolojide, Zeus'un sevgililerinden biri olan Libya prensesi. Hera kendisini kıskandığından lanetlenir ve kendi çocuklarını öldürür. Hera bununla da yetinmeyerek, uyumasını engellemek ve çocuklarını öldürüşünü her gün görüp hatırlaması için gözlerini kapanmaz hale getirir. (yay.n.)

tekrar kazanır; bizler de, aynı onun gibi, dışarısı ve diğerleri söz konusu olduğunda, merakımıza kötü niyetli bir göz takarız. Ama kendi hatalarımız ve kusurlarımız, onların farkında olmadığımız için, gelir bize çelme takarlar. Bu yüzden meraklı, kendisinden çok düşmanları için yararlıdır, çünkü onların davranışlarını kınar ve eleştirirken, onlara nelerden sakınmaları, neleri düzeltmeleri gerektiğini bildirir. Bu arada, dış dünyaya kendini kaptırmış olduğundan, kendi hatalarını görmezden gelir. Odysseus, kâhin[1] Hades'le ilgili bilgi vermeden annesiyle bile konuşmamıştı. Bilgiyi edinir edinmez annesinin yanına döner, ve Tyro'nun, güzel Khloris'in kim olduğunu, Epikaste'ın neden "yüksek damından sarkıttığı kemende bağlayıp kendini,"[2] ölümle tanıştığını araştırır.

Ancak bizim, kendimizi ilgilendiren her şeye büyük bir dikkatsizlik, bilgisizlik hatta umursamazlık içinde yaklaşırken, diğerlerinin soyağacını düzenlemekte üzerimize yoktur; komşunun büyükbabasının Suriyeli, büyükannesinin Trakyalı olduğunu, filancanın

1 Teiresias. (yay.n.)
2 Homeros, *Odysseus*, XI. 278. (yay.n.)

üç talent[1] borcu olduğu ve vergilerini ödemediğini biliriz. Bu arada önemsiz birtakım şeyleri de araştırır dururuz: Bir köşede falanca ve filancanın konuştuğu filancanın karısı nereden geliyordu?

Sokrates, Pythagoras'ın hangi argümanlarla insanları ikna ettiğini araştırmayı seçti; Aristippos olimpiyat oyunları sırasında Ischomachos'u gördüğünde, ona, Sokrates'in genç insanları nasıl böyle etkileyebildiğini sormuştur. Ve Aristippos konuşmalarından birkaç örnek verdiğinde, adamcağız öyle etkilenir ki, fiziksel olarak çöker, rengi gider, bir deri bir kemik kalır. Sonunda açlığını ve susuzluğunu gidermek üzere Atina'ya yelken açar: İnsanın hatalarını öğrenmesini ve onlardan kurtulmasını felsefesi haline getiren Sokrates'in konuşmalarına ve öğretisine kendini adar.

Şurası bir gerçektir ki, kendi yaşamlarıyla yüzleşmeyi katlanılmaz bulan insanlar vardır; Bu insanların akılları, bir fener gibi ışık tutamaz onlara, kusurlarla dolu ruhları, kendi içlerine bakmaktan korktuğundan,

1 Ağırlık ölçüsü. Aynı zamanda para ölçüsü olarak da kullanılır. (yay.n.)

dışarıya yönelip başkalarının dertleri etrafında tur atar, kötü niyetlerini besleyerek şişmanlatırlar. Kümesinde yiyeceği emrine amade olan tavuğun, "gübrenin altında nerede bir arpa tanesi bulabilse" ona çöplenmesi gibi, meraklılar da, kimsenin onlara öğrenmelerini yasaklamadığı ortada duran konular yerine, her evde gizli tutulan ve görünmeyen kusurları araştırırlar. Mısırlının, ona ne sakladığını soran adama verdiği yanıt hoştur: "Bu nedenle saklı ya!" Peki sen neden merakla saklı olanı bulup çıkarmak istiyorsun? Eğer kötü bir şey olmasaydı, zaten saklı olmazdı.

Kapıya vurmadan başkasının evine girilmez; zaten bu nedenle, evin hanımını ya da kızını meşguliyetleri içinde ürkütmemek, bir köleye verilen cezayı bölmemek, hizmetçilerin ürküp bağırmalarına sebep olmamak amacıyla, kapıda eskiden tokmak vardı, günümüzde de kapıcılar var. Ama işte meraklı, tam da bunları görmek ister. Sessiz, sakin bir eve, davet edilse bile girmek istemez; tanık olmak istediği, kilitler, sokak kapısı ve kapıcılarla korunan şeylerdir.

Ariston şöyle der: "En şiddetli rüzgârlar, elbiselerimizi kaldıranlardır." Meraklı, yanın-

dakilerinin yalnızca manto ve tuniklerini kaldırmakla kalmaz, evlerinin duvarlarını da yıkar; kapıları sonuna kadar açar ki içe işleyen bir rüzgâr gibi, "bakirenin hassas teninden"[1] içeri sokulabilsin, içkili alemleri, edilen dansları, uykusuz geceleri öğrenebilsin.

Komedyadaki[2] Kleon'un dediği gibi,

"Eli işte, gözü oynaşta."

Meraklı da aynen böyle, zihni hem zenginlerin evinde hem fakirlerin viranesinde, hem kralların sarayında hem genç evlilerin odasındadır. O her şeyle ilgilenir; yabancıların olduğu gibi, hükümdarların da işlerine burnunu sokar, bu yüzden başı hep derttedir: Sırf kurtboğanın[3] tadını öğrenmek için onu yiyen, ama tadını öğrenemden ölen kişi gibi, kendinden nüfuzlu kişilerin kusurlarını öğrenmeye çalışan meraklı da, onları öğrenemeden öteki dünyaya yollanır. Güneş'in, herkes faydalansın diye bolca yaydığı ışınlarla yetinmeyen, utanmadan Güneş'in kendi yuvarlağına, ışığın kendisine bakmaya cüret eden kör olur.

1 Hesiodos, *İşler ve Günler*, s. 519. (yay.n.)
2 Aristophanes, *Atlılar*, s. 79. (ç.n.)
3 Çok zehirli bir bitki. (ç.n.)

Komedya yazarı Phillipides'in, kendisine, "Seninle varlıklarımdan hangisini paylaşayım?" diye soran Kral Lysimakhos'a, "sırlarınız dışında hangisini isterseniz kralım," yanıtını vermesinin nedeni işte budur. Çünkü kralların yalnızca sahip oldukları görkemli nitelikler ve özellikler –ziyafetler, zenginlikler, törenler, bağışlar vs aracılığıyla– herkese gösterilir. Ama eğer bir sır varsa, aman en iyisi ona dokunma! Müreffeh bir kralın neşesi saklanmaz, gülüşü de, tıpkı şenliklerde gösterdiği cömertlik gibi. Ama gizli saklı, karanlık, somurtkan, yaklaşılmaz olan, yani ani bir öfkeye dönüşecek bir plan, karısına karşı kıskançlık, oğlundan şüphe sezildiğinde kaç oradan. Bu oluşan kara buluttan kaç! Yoksa o an saklı olan, gök gürültüsü ve şimşekle eşliğinde bir fırtınaya dönüşecek.

Peki nasıl kaçılacak bu kötü alışkanlıktan? Her şeye burnumuzu sokma alışkanlığını değiştirerek ve eğer mümkünse, ruhu daha iyi ve hoş konulara yönelterek. Merakını göksel şeylere, doğadaki şeylere, havadaki, denizdeki şeylere yönelt! Küçük şeyleri mi, yoksa büyük şeyleri mi görüp zevk almak için doğdun? Eğer büyük şeyler içinse Güneş'i merak

et! Nereden doğuyor, nereden batıyor? Ay'ın, insanınkilerle karşılaştırılabilecek değişik hallerini incele: Saçtığı tüm ışık nerede kayboluyor? Işığını tekrar nereden alıyor?

"Nasıl çıkıyor karanlıktan gençleşmiş,
Daha canlı ve parlak yüzü?

Ve nasıl da kayboluyor,
En çok ışıldarken gökyüzü?"[1]

Bunlar doğanın sırlarıdır, ve doğa, sırlarını öğrenmek isteyene gücenmez. Ama diyelim ki kendini bu büyük şeyler için zayıf hissediyorsun, o zaman daha küçük şeylere merak sar: Neden bazı bitkilerin yaprakları ve tomurcukları vardır, ve her mevsimde yemyeşil zenginliklerini sergilerler de, bazıları ise ancak kısa süre bunlara benzeyip, sonra her şeyini çarçur eden müsrif insanlar gibi dımdızlak kalırlar? Ve niçin bazıları ince uzun ya da köşeli meyve verirken, bazıları da yuvarlak ya da küremsi meyve verir? Ama belki bunları hiç merak etmezsin, çünkü işin içinde kötü bir şey yoktur. İlla ki başkalarının

1 Sophokles, *Fragmanlar*, 787. (yay.n.)

işine burnunu sokacak, bir kurtçuk gibi yozlaşmış şeylerle uğraşacaksan, gel tarihe dönelim. Zira orada, insanların ölümünü, kadınların baştan çıkarılışını, kölelerin ayaklanışını, arkadaşların sadakatsizliğini, zehirli karışımları, envai çeşit haset ve kıskançlığı, görmüş geçirmiş hanelerin ve imparatorlukların çöküşünü göreceksin. Bunlarla doyur kendini ve yakınlarına acı ya da zarar vermeden tatmin et kendini!

Ama belli ki merak, eski acılardan pek zevk almıyor, ona çok sıcak, taze acılar gerekli; yepyeni trajediler görmeyi tercih eder, komik ve eğlendiren sahneler pek hoşuna gitmez. Ona bir düğün, bir fedakârlık ya da bir tören anlatın, meraklı bunlara kayıtsız kalır, umursamaz bir dinleyici olur, öykünün büyük bir kısmını daha önceden duymuş olduğunu, bu sebeple ayrıntıları kısaltmanızı ve bazı bölümleri atlamanızı ister sizden. Yanına oturun ve bir genç kızın baştan çıkarıldığını, bir kadının zina yaptığını, bir davanın hazırlanmakta olduğunu, kardeşler arasında bir kavga çıktığını söyleyin ona, işte orada artık uyuklamayacak ve dinlemekten başka

yapacak hiçbir uğraşı olmayacaktır; aksine, daha çok konuşmanızı isteyecek, can kulağıyla dinleyecektir sizi.

Boşuna demezler ya: "Heyhat! Nasıl da tez gelir kötü haber."

Bu söz meraklılara çok uygundur. Nasıl hacamat işleminde etten sağlıksız olan çekip alınıyorsa, meraklıların kulağı da anlatılanların en beterlerini çeker. Dahası, suçluların, uğursuzların ve günah keçilerinin yollandığı, saf, temiz ve kutsal olan hiçbir şeyin girip çıkmadığı o lanetli şehir kapıları gibi, meraklıların da kulaklarına iyi ve doğru dürüst bir şey ulaşmaz, onların kulakları yalnızca kötü sözlere açıktır, yalnızca yoz ve pis şeyler anlatıldığında düzgün hizmet ederler. Meraklılar için esin veren tek şey, kulaklarına gelen en tatlı müzik şudur: "Damımın altında sadece ağıtlar yakıldı."

Merak, demek ki, saklı ve görünmeyeni araştırmaktan duyulan zevktir, ancak kimse iyi olan bir şeyini gizlemez, hatta olmayandan da varmış gibi söz eder. Meraklı ise, insanın başındaki dertleri öğrenmekten zevk aldığından, haset ve kıskançlığa kardeş bir tür

kötü niyete[1] sahiptir. Kıskançlık, başkalarının sahip olduğu iyi şeye karşı duyulan acı, bu kötü niyet, başkalarının sahip olduğu dertlere sevinir. Ama her ikisi de vahşi ve gaddar bir doğadan, kötülükten türemişlerdir.

Şahsi dertlerini açıklamak insana acı verir, ve bu nedenle birçoğu, doktorlarına gizli hastalıklarını açıklayamadan ölür giderler. Herophilos[2], Erasistratos[3] ve hatta henüz insanken Asklepios'un[4], kimin anüsünde fistül, hangi kadının rahminde ur olduğunu sora sora ilaç ve aletleriyle ev ev dolaştıklarını düşünelim: Bu durumda merak, kurtarıcı olması dolayısıyla gerekli bir şeydir. Ama yine de, saatini beklemeden, çağırılmadan, başkasının derdini öğrenmeye gelen herkes, sanıyorum kapıya konur. İşte meraklıların durumu da böyle, hatta daha da beterdir; onlar tedavi

1 Epikairekakia: Almancadaki "Schadenfreude" sözcüğüne benzeyen, başkalarının acısından haz duymayı ifade eden sözcük. (yay.n.)

2 MÖ 300 civarında yaşamış olan ünlü anatomi ve tıp uzmanı. (yay.n.)

3 Kea'lı Erasistratos (MÖ 304-MÖ 250): Yunan anatomist. Beyin ve sinir sistemi üzerine çok önemli keşifleri vardır. (yay.n.)

4 Khalkedonlu Herophilos (MÖ 335-MÖ 280): Yunan mitolojisinde tıbbın tanrısı. (yay.n.)

etmeye değil, ifşa etmeye gelirler. Bu sebeple de onlardan haklı olarak nefret edilir.

Örneğin gümrükçülerden, deklare ettiğimiz mallar üzerinden gümrük vergisi aldıklarında değil, saklı olanları aradıklarında ve bagajlarla çantaları tersyüz ettiklerinde nefret ederiz. Ama aslında bu hakkı onlara yasa vermiştir ve işlerini yapmazlarsa başları derde girer. Meraklılar ise, başkalarınınkiyle ilgilenmekten kendi işlerini ihmal eder ve onları batırırlar.

Bu tür insanlar nadiren kırlarda gezintiye çıkar, zira yalnızlığın verdiği huzura ve sessizliğe tahammülleri yoktur. Arada bir gittiklerinde ise komşunun bağını kendilerininkinden daha fazla inceler ve kendi kendilerine komşunun kaç tane öküz kaybettiğini ya da ne miktarda şarabının ekşidiğini sorarlar. Bir kez bu bilgileri edindikten sonra, bir an önce çekip gitmek isterler. Dürüst köylü, gerçek bir köylü ise, şehirden, kendisine o sormadan ulaştırılan haberleri bile memnuniyetsizlikle dinler:

"Tarlayı bellerken ben, anlatır,
nasıl bir antlaşma yapıldığını.

Uğursuz adam işte sırf merakından,
Bütün gün dolanır durur,
burnunu sokmak için şuna buna."

Meraklılar, onlar için zevksiz, soğuk, heyecansız köyden kaçar, pazara, agoraya, limana koşarlar.

"Var mı yeni bir şey?"

"Sen daha bu sabah agorada değil miydin? Üç saatte şehrin değiştiğini mi sanıyorsun?" Ama birinin ona söyleyecek yeni bir şeyi vardır işte, meraklı attan iner, anlatıcının elini sıkar, onu öper ve oracıkta dinlemeye koyulur. Aksine, yeni bir vukuat olmadığını söyleyen biriyle karşılaşırsa, kızgın bir şekilde, "Ne diyorsun? Agoraya gitmedin mi? Strateji toplantısında bulunmadın mı? İtalya'dan gelenlerle karşılaşmadın mı?" diye sorar. Lokrianlı hâkimlerin, yabancı bir ülkeden dönen birinin gelip de kendilerine, "Yeni ne haber var?" diye sormasını para cezasına tabi tutmuş olmaları güzel bir uygulamadır. Aşçılar bol et, balıkçılar bol balık olsun diye dua ederken, meraklılar, her zaman avlayacak ve parçalayacak kurbanları olsun diye dua eder; bol sorun, bol vukuat ararlar. Thurioslu

kanun koyucunun aldığı önlem kayda değerdir: Vatandaşlarının uluorta yerilmelerini yasaklamıştır, zina yapanlar ve meraklılar dışında. Gerçekten de sanki zina, bir başkasının zevkine duyulan merak ve arayıştır. Birçok insan için gizli ve görünmeyen bir şeyin araştırılmasıdır, merak ise, bir tür haneye tecavüz, ahlaksızlık, sırlara ihanettir.

Bir konuyla ilgili çok şey bilmenin doğal sonucu, söyleyecek çok şeyin olmasıdır, (bu sebeple Pythagoras müritlerine, "sözü erteleme" diye adlandırdığı beş yıllık bir sükût önermişti) ve fazla merakla öğrenilen ağızdan çıkınca mutlaka bir fesat oluşur. İnsan, duymaktan zevk aldığı bir şeyi söylemekten de zevk alır ve zorla birilerinden koparılan, zevkle başkalarına aktarılır. Bu nedenle bu hastalığın pek çok olumsuz yanından bir diğer meraklının arzusunun doyurulmasını bizzat kendisi engeller, çünkü herkes meraklılardan sakınır, gizlenir ve onların gözlerinin önünde herhangi bir eylemde bulunmaktan ya da onlar dinlerken konuşmaktan zevk almaz; görüşmeler ertelenir, bir konu incelenecekse eğer, bu kişi çekip gidinceye kadar yapılmaz. Bazı gizli görüşmeler yürütülmekte,

ciddi bir iş sonuca bağlanmaktadır, ve işte bir meraklı çıkagelir, bir kedi geldiğinde lezzetli yiyeceğe ne yapılıyorsa aynısı yapılır; her taraf boşaltılır, her şey saklanır. Yani, başkalarına söylenmek ve gösterilmek istenen şeyler bu gibilerden gizlenir, görünmez kılınır.

En ufak güven meraklıdan esirgenir. Mektuplarımızı, dokümanlarımızı mühürlü evrakımızı meraklı arkadaşlarımız ve yakınlarımıza söylemektense, hizmetkârlara veya yabancılara emanet etmek çok daha iyidir. Büyük Bellerophontes, yanında taşıdığı, kendisini suçlayan mektubu açmamıştır bile; kralın karısından uzak durmasını sağlayan ölçülülük, kralın mektubundan da elini uzak tutmasını sağlamıştır. Meraklı olmak, zina yapmak gibi bir zayıflıktır, dahası, bu tehlikeli bir saçmalık ve akılsızlıktır. Herkese ait, kamusal alanda mevcut kadınları bir kenara itip, anahtarla ulaşılan, bedeli yüksek ve hatta çoğu kez çirkin kadınların peşinde koşmak, deliliğin, tuhaflığın ulaştığı en son aşamadır. Meraklılar işte böyle davranırlar. Hepsi çeşitli ve hoş konserlere, gösterilere, eğlence ve uğraşlara sırt çevirir, başkalarının mektuplarını açmaya uğraşır, komşunun duvarına kulak dayar,

riskli olduğu halde ve her zaman yakışıksız bir tarzda uşak ve hizmetkârlarla fısıldaşır, başlarını sonunda belaya sokarlar.

Bu nedenle onları meraklarından vazgeçirmenin en etkili yolu, onlara öğrendiklerini hatırlatmaktır. Simonides, zaman zaman kasalarını açtığında, ücret için ayrılanın dolu, minnettarlık için olanın boş olduğunu görmüştür.[1] Meraklı da, geçmişe dönmek için merak kutusunu açtığında, içinde abuk sabuk, artık hiçbir önemi olmayan, hatta can sıkıntısı yaratan şeyler bulacaktır. Belki de bu durumu son derece tatsız bulabilir. Birinin, eskilerin yazılarını okuduğunu ve en kötü bölümleri belirleyip onlardan bir kitap yazmak istediğini farzedelim, –örneğin Homeros'un eksik mısraları, tragedya yazarlarının hatalı dil kullanımları, Arkhilokhos'un kadınlar hakkında yakışıksız ve aşırıya kaçan sözleri– bu durumda, şu küfrü hak etmez mi? "Ey insanların felaketlerini derleyen, lanet olsun sana!"

Biz lanet etmesek de, başkalarının dertlerinden oluşturulan bir repertuvar faydasız ve

1 Simonides, para karşılığında yazdığı övgü şiirleriyle de tanınırdı. Ücret karşılığında yaptığı için de, minnettarlık kasasının boş kaldığına vurgu yapılıyor. (yay.n.)

yakışıksızdır. Philippus'un, en vahşi adamları toplayarak kurduğu kötüler şehrine benzer.

Meraklılar mısralardaki ve şiirlerdeki değil, yaşamlardaki hataları ve görgüsüzlükleri topladıklarından, kendi bellekleri en yoz kötülüklerle dolar taşar. İşte bunlar, örneğin Roma'da, resimleri ya da heykelleri, hatta güzel erkek ve kadınları değil, illa ki kolları bacakları olmayanları, üç gözlü, devekuşu kafalı adamları, ucubeleri araştırarak, bir "melez ve korkunç canavar" bulmak amacıyla canavarlar pazarını dolaşır dururlar. Fakat, devamlı bu feci görüntülerle karşı karşıya kaldıklarından, eninde sonunda fenalaşacaklardır. Kısacası, toplum içinde kırılan potlara, ailevi utançlara, evlerdeki anlaşmazlıklara ve yapılan beceriksizliklere merak duyanlara hatırlatılmalıdır ki, ta en başından beri kendilerine, minnet duyulmadığı gibi, bu yaptıkları kendilerine en ufak bir yara sağlamamıştır.

Meraktan kurtulmanın en iyi yolu, kendine hâkim olma egzersizine bir an önce başlamaktır. Aslında bu hastalık, yine alışkanlıkla, yavaş yavaş ilerlemiştir. Bu alışkanlığın nasıl edinildiğine, doğru egzersizi anlattıktan son-

ra değineceğiz. Şimdi en kısa ve kolayından başlayalım. Zira yürürken başkalarının mezar taşlarını okumanın nasıl bir zorluğu olabilir? Ya da duvar yazılarını? Orada yazılanların hiçbiri yararlı ya da eğlendirici değildir, burada anı ya da iyi dilek ifadeleri dışında bir şey yoktur. Okunmasının bizler için zararı yok gibidir, ancak bizi ilgilendirmeyen bir şeye gizlice karışmış olduğumuz ölçüde zararlı olduğu söylenebilir. Avcılar köpeklerini rastgele her kokunun ardına salmazlar. Yeteneklerini kesin bir şekilde muhafaza etmeleri ve keskinleştirmeleri için, onları tasmalarından tutar ve dizginlerler. Aynı şekilde, meraklının, herhangi bir söylenti peşinden sağa sola koşturmasını engellemek ve önlemek, onu yararlı başka bir şeye yoğunlaştırmak gerekir. Kartallar ve aslanlar yürürken, keskin ve sivri tırnaklarını köreltmemek için çıkarmazlar. Bunun gibi, gerçek bir şeyler öğrenme merakını da köreltmemek için, onu boş ve gereksiz şeylerle meşgul etmemek gerekir.

İkinci olarak, başkasının kapısının önünden geçerken içeriye, olan bitenle ilgili bir şeyler kapmak için gözucuyla bile bakmamaya

kendimizi alıştıralım. Xenocrates'in[1] dediği gibi "birinin evine ayak basmakla göz atmanın aynı şey" olduğunu aklımızdan çıkarmayalım. Böyle bir şey doğru ve güzel şeylere yol açmayabilir:

> "Yabancı, içeride yalnızca çirkinlikler görecektir."[2]

Çünkü evlerin içinde birikmiş bulaşık ve yerde oturan hizmetçiler görülür genelde, yani kayda değer ve hoş hiçbir şey yoktur. Ruhu saptıran bu kaçamak göz atmalar, tam hedefe bakmadan izlemeler onur kırıcı hareketlerdir, böylesi bir alışkanlık ahlak dışıdır. Diogenes, olimpiyatlar fatihi Dioxippus'un[3], arabasının üzerinde zafer dolu geçişini yaparken bakışlarını geçit törenini izleyen bir kadından alamadığını ve ona dönüp dönüp baktığını fark etmiş ve, "Bakın, küçük bir kız adamın boynunu kırdıracak!" demiştir. Meraklıyı, her yeri dikizleme alışkanlığı

1 Khalkedonlu Xenokrates (MÖ 396-MÖ 314), Yunan filozof ve matematikçi. Platon okulunun önde gelen öğretmenlerinden. (yay.n.)
2 Euripides, *Fragmanlar*, 790. (yay.n.)
3 Ünlü bir Yunan güreşçi (MÖ 336 civarı). (yay.n.)

yüzünden her şeye dönüp baktığından, kendi boynunu kırarken görebiliriz. Benim fikrime göre, bu duyu organı, yani göz, terbiye yoksunu bir hizmetçininki gibi her tarafta dolaşmamalı, bunun yerine akla hizmet etmeli, hedefine doğrudan gidip mesajını vermeli, sonra da edebiyle, aklın barınağına geri dönüp sadece ona dikkat kesilmelidir. Ama genelde olan Sophokles dizelerindeki gibidir:

> "Dizginlenmiş olsa da, coşuyor Aeniania'nın atları."[1]

İyi terbiye denen şeyi almamış, gerekli çalışmayı yapmamış duyu organları, istemeden yasak şeylere yönelir ve akıl yürütme yetisini kaybederler, sonunda felakete sürüklenirler. Örneğin, Demokritos'un şu öyküsü uydurulmuş olabilir yine de bir mantığı vardır: Rivayete göre filozof, ateşle kızdırılmış bir aynanın yardımıyla gözlerini kör etmiş, böylece sokağa bakan pencerelerin kapatılması gibi, aklına ve fikirlerine yoğunlaşmaya çabalamıştır. Nitekim zamanlarını aklını kullanarak geçirenler, duyu organlarına daha az ihtiyaç

1 Sophokles, *Elektra*, 724-725. (yay.n.)

duyarlar. İşte bu nedenle müzeler, şehirlerin uzağında kurulmuştur. Ve geceye bu nedenle "nazik" denir, çünkü o, sessizliği ve dinginliği çağırdığından, derin düşünme ve araştırma için çok uygundur.

Ortak alanlarda insanlar birbirlerine hakaret ettiğinde hemen oraya yaklaşmamak, yerinde durmak çok zor olmasa gerek.

Meraklıların arasına karışmaktan sana hiçbir yarar gelmez, tersine, merakını yenmek ve akla itaat etmeye çalışmak sana çok şey kazandırır.

Sonra yavaş yavaş egzersizi yoğunlaştırmak yerinde olur: Başarılı bir tiyatro performansı mı var? Geç! Arkadaşların seni bir dansçıyı ya da bir oyuncuyu izlemeye mi götürecekler? Tabana kuvvet kaç! Stadda ya da hipodromda bir çığlık mı duydun? Dönüp bakma! Sokrates, aç değilken iştah açan yiyeceklerden, susuz olmadığı halde içmeye yönelten hoş içeceklerden sakınmayı kendine buyurmuştu. Aynı bizim de, ihtiyaçlarımızı gidermemizde olumsuz rolü olan, bizleri etki ve cazibeleri altına alan gösteri ve konserlerden uzak durmamız, hatta oralardan

kaçmamız gerekir. Kiros[1] bu nedenle Pantheia'yı görmek istememektedir. Kadının görüntüsünün görülmeye değer olduğunu söyleyen Araspe'ye şöyle cevap verir: "Bu durum ondan daha da uzak durmamı gerektiriyor. Eğer, senin çaban sonucunda onu görmeye gidersem, tüm ciddi meşguliyetlerimi ertelemiş olurum." İskender de, Darius'un çok güzel olduğu söylenen karısını gidip görmek istememiştir; genç ve güzel kadını görmeyi reddedip, yaşlı bir kadın olan annesini görmeye gitmiştir. Bizler, gözlerimizi kadınların yattığı yere kaydırır ya da pencerelerine takılır kalırsak, kötü bir şey yapmadığımızı düşünürüz, ama aslında kötü şeylere doğru yokuş aşağı gitmeye başlamışızdır.

Adaletin yerine gelmesi için, fazladan kâr elde etmemek için hak edilmiş paradan bile feragat edilir. Aynı şekilde, ölçülü olmak için, başkalarının karılarının cazibesine kapılmamak amacıyla, insan bazen kendi karısına bile dokunmayabilir. Bunu merak konusuna uygularsak, seni ilgilenderen meseleleri bir süre duymayıp görmemek, birisi evinde olan bitenle ilgili bir şey söylemek istediğinde

1 Pers Kralı Büyük Kiros (MÖ 590-MÖ 529). (yay.n.)

onu dinlemeyi reddetmek iyi bir alıştırma olabilir. Oedipus en büyük mutsuzluklarını merakı yüzünden yaşamıştır. Korinthli değil de yabancı olduğuna inandığı Laios'la, onun nereli olduğunu anlamak için buluşmuş, onu öldürmüştür. Tahtına sahip olduktan sonra annesini eşi diye almış, nihayet kendini mutlu hissettiğinde kimliğini sorgulamaya yeniden başlamış, karısı buna izin vermediğinden, derhal her şeyi bilen ihtiyarı, mümkün olan her türlü baskıyı uygulayarak sorguya çekmişti. Zaten olan bitenden kuşkuya düşmeye başladığı bir sırada ihtiyar şöyle dedi ona:

"Heyhat! Korkuyorum söyleyeceğim şeylerden!"

Oedipus aynı derecede hararetli bir şekilde şöyle yanıtlar:

"Ben de duyacağım şeylerden; ama duymak zorundayım!"

Merakın yarattığı dindirilmesi mümkün olmayan kaşıntı tatlı bir acı verir, tıpkı bir

yarayı kaşıyınca duyduğumuz gibi. Bu hastalıktan kurtulan insan şöyle haykırır:

"Kötülüğün unutuluşu, sen ne kadar bilgesin!"[1]

Şu alışkanlıklar mutlaka edinilmelidir: Gelen bir mektubu, acele ve telaşla açmamaya, hatta parmakların yavaş çalışması durumunda bazı insanların yaptığı gibi, mührü dişlerle koparmamaya çalışılmalı, mesaj getiren birine hücum edilmemeli, bir arkadaş gelip de, "Sana yeni bir haberim var," dediğinde, "güzel ve faydalı bir şey olmasını dilerim," diye yanıt verilmelidir.

Roma'da, konuşma yaptığım günlerden bir gün, ününü kıskandığı için, Domitian tarafından katledilen Rusticus, dinleyicilerim arasında bulunmaktaydı, ve konuşmamın tam ortasında Sezar'ın bir mesajını içeren zarfı kendisine vermek üzere biri içeri girmiş, ve bir sessizlik olmuştu. Mektubu okuması için ben de susmuştum. Ama o, konuşmamı bitirip, dinleyiciler oradan ayrılıncaya dek zarfı açmadı. Bu hareketiyle herkes onun serinkanlılığına hayran kaldı.

1 Euripides, *Orestes*, 213. (yay.n.)

Her şeye burnumuzu sokma merakımızı, izin verilmiş şeylerle sürekli beslersek, onu daima güçlü ve kuvvetli kılarız. Ve bu hastalığımız doğası gereği yasak şeylere yöneldiğinden, ne kadar aksi yönde alışkanlık kazansak da onu dizginleyemeyebiliriz. Böylece arkadaşlarımıza gelen mektupları gizili gizli açıp, gizli oturumlara sızıp, izlenmesi saygısızlık olan kutsal ayinleri gözetleyip, ayak basılması günah yerlere girip, kralın hareketlerini ve sözlerini dikizleriz.

Her şeyi bilmek zorunda olan tiranları iyice çekilmez kılan, onların "Kulaklar" adı verilen casus takımıdır. Kendine güveni hiç olmayan ve herkesten korkan Darius Nothius, bu tip casus takımını kurduran ilk kişidir. Dionysius ise Sirakuzalıların arasına "Çakallar" lakaplı başka bir casus takımı sokmuştur. Ama işler tersine döndüğünde, ilk yakalananlar ve işkenceyle öldürülenler de bu casuslar olmuşlardır. Muhbir ırkı demek ki meraklılar kardeşliğine ya da ailesine aittir. Aslında bu muhbir ve casus takımı, meraklılarla aynı ailedendir. Muhbirler, birinin komplo kurup kurmadığını öğrenmeye çalışırken, meraklılar ise, komşularının başlarına kendi iradeleri

dışında gelen talihsizlikleri bile araştırıp etrafa yayarlar. Yunanca "aliterios"[1] sözcüğünün kaynağı meraktan gelir derler. Bilindiği üzere Atina'da büyük bir açlık baş gösterir ve buğdayı olanlar, buğdaylarını paylaşmaz, ve onları gece gizlice öğütürler. Ancak oradan geçen birkaç kişi değirmenlerin sesini duymuş ve bunu haber vermişti. İşte bu nedenle onlara Yunanca "aliterioi" ismini takmışlardı. Muhbir anlamına gelen "sykhophantes"[2] sözcüğünün de buna benzer bir şekilde ortaya çıktığını söylerler: İncir ihraç etmenin yasak olduğu bir dönemde, bunu yapanları ihbar edip, ihracatçıları ele verenlere bu ad verilmişti. Meraklılar, bu öykülerde tiksinilen ve nefret edilen kişilere olan benzerliklerini görünce muhtemelen kendilerinden utanacaklardır.

1 (Yun.) Tanrılara ve yasalara karşı gelen, buna ek olarak kötü niyete sahip insanı niteleyen bir ifade. Ancak Plutarchos, sözcüğün, tahıl öğütme anlamında kullanılan alein fiiline vurgu yapıyor. (yay.n.)

2 (Yun.) Dalkavuk ya da başkalarını ihbar ederek kendine yarar sağlayan kimse. Kökeninde "sykho" (incir) sözcüğü bulunmaktadır. (yay.n.)

Turuncu Kitaplar

Öteki Dünyaya Yolculuğumun Sahici Hikâyesi
Immanuel Kant

Son Mektuplar
Vincent van Gogh

Alımaklık Üzerine
Robert Musil

Gevezeler ve Meraklılar
Plutarkhos

Nasıl Yazıyorsam Öyleyimdir
Bilge Karasu
Söyleşiyi Yapan: Mustafa Arslantunalı

Cahil Filozof
Voltaire

Mahrem Günce
Novalis

Aşktan, Ölümden Başka Bir Şey Kalmadı
Söyleşiyi Yapan:
Enis Batur, Ömer Madra, Yıldırım Türker

Çocuklar İçin Adabımuaşeret
Erasmus

Cicero
Yaşlamayı Bilmek

Plutarkhos "biz"den tam iki bin yıl önce yaşamış. Ömrünün yabana atılamayacak bir bölümünü Latin dünyasının merkezinde geçirmiş bir Grek. Bu olağandışı melezlikten klasik çağın benzeri zor bulunacak bir bilgesi çıkagelmiş.

Hemen söylemeli: *Gevezeler ve Meraklılar* düpedüz bir altın metin. Yazarın bu metinlerde, yaklaşımı ve üslûbuyla, günümüz insanını da anlattığını eklemeliyiz: İki bin yaşında, hâlâ bugünün büyük yazarı Plutarkhos.

"Berberlerin oldukça geveze bir zümre olması garip değildir, çünkü en gevezeler oraya akın ederek, oturdukları koltukta alışkanlıklarını berberlere bulaştırır. Kral Archelaus, havluyu boynuna koyarken ona, 'Nasıl keseyim?' diye soran geveze berberine zekice, 'Sessizce,' diye cevap vermiştir."

Çeviren: Güzin Aker

kirmizikedi.com
/kirmizikedikitap
/krmzkedikitap
/kirmizikediyayinevi

ISBN: 978-605-2
9 786052 980552